

IWAN FRANKO

MOJŻESZ

Burchard & Tyrsa

IWAN FRANKO
MOJŻESZ

IWAN FRANKO
MOJŻE SZ

Burchard & Tyrsa

DLACZEGO podjąłem się przełożyć „MOJŻESZA”?

Żyjemy w wieku przeładowanym informacją. Wprawdzie informacją jest wszystko, co da się zanotować zmysłami i przetrawić w mózgu. Świadomie, czy nieświadomie, mniejsza o to. Jednakże etykieta „informacja” sprawia, że się najeżamy i z góry ograniczamy nasz umysłowy jadłospis. Reszta to szum informacyjny, rzeczy niegodne uwagi.

Czytanie klasyków męczy, są trudni, nudni i nigdy nie wiadomo, o co im właściwie chodzi. Szkolny ogród udręczeń byłby nie do wytrzymania, gdyby nie dobrzy wujkowie od opracowań. Serce rośnie, gdy oglądamy rosnące szeregi „bryków”. Umiesz czytać? Bardzo dobrze. Myśleć? Nie próbuj. Rola pracy umysłowej w procesie ucłowieczenia... Tfu, tfu, apage satanas... Kogo i po co ucłowieczać? Jest przecież gotowy Homo oeconomicus — Człowiek, który robi tylko to, co mu się opłaca, w ostatecznym rachunku — nic.

Więc co zrobić z Iwanem Franko i z jego „Mojżeszem”? Upchnąć na półeczce z klasykami, z fiszką „nieobowiązujące”? Zaszeregować obok „Skarg Jeremiego”? Kornela Ujejskiego w dziale „motywy biblijne”? Umieścić na szczycie rewolucyjnej fali roku 1905?

Mamy rok 1991, za sobą — wciąż jeszcze nie kończące się gigant-seriale historii, jatki za jatkami, wstyd za wstydem, rozczarowanie za rozczarowaniem. Pismo Święte drukuje się w nowych wydaniach i dodatkowych milionach nakładu, ale czy i jak je czytamy?

Spróbujmy wyczytać, co wyczytał w Nim Iwan Franko — wielką metaforę Narodzin Narodu. Spróbujmy przeżyć tamten moment, tamten punkt przecięcia świadomości z rzeczywistością w wyobraźni poety. Pod tymi długościami geograficznymi, chociaż nie w identycznych przedziałach czasu rodzili się nie tylko Ukraińcy. Rodzili się do samodzielnego bytu Finowie, Estowie, Łotysze, Litwini, Białorusini, Słowacy, Czesi, Węgrzy, jak również my, Polacy — ci, co nie zmieścili się w granicach narodu szlacheckiego, ale okazało się, że każdy ma swoją duszę nieśmiertelną, mówiącą swoim językiem. Posłuchajmy jej głosu.

Jerzy Litwiniuk

MOJŻESZ

Narodzie mój, strudzony i rozdarty
Jak paralityk, który stracił drogę,
Pogardą ludzką niby trądem zżarty!

Duch mój o jutro twoje zdradza trwogę.
Z przyczyny wstydu, co rumienić lica
Będzie potomnym, ja dziś spać nie mogę.

Zali pisano ci na praw tablicach,
Byś dla sąsiadów był podściółką zgniłą,
Zaprzęgiem, który popędza woźnica?

Zali na wieki sądzone ci było
Taić nienawiść, udawać pokorę
Dla wszystkich, którzy podstępem, czy siłą

Spętali cię i zhołdowali w porę?
Zali jednemu tobie nie przystało
Być własnych losów, własnych dzieł autorem?

Zali na próżno tyle serc pałało
Miłością ku twojej sprawie najgorętszą
Na ołtarz kładąc duszę swą i ciało?

Zali na próżno kurhany się piętrzą
Twych bojowników? Zali nie zakwitnie
Kraj pięknem, zdrowiem, swobodą młodzieńczą?

Zali na próżno w słowie twym dobitnie
Brzmi moc, łagodność, humor i prostota,
Wszystko, co ducha wzwyż pociąga szczytnie?

Na próżno w piersi twojej łka tęsknota,
Gra śmiech i dźwięczą skargi miłowania,
Nadziei smuga, radość szczerozłota?

O nie! Nie tylko łzy i narzekania
Tobie sądzone! Ja wierzę w moc ducha
I w dzień świąteczny twego zmartwychwstania.

Jak oddać chwilę, która słowa słucha,
Słowo, co w chwilę tę błogosławioną
Uzdrowia i żywiącym ogniem bucha!

Jak wskrzesić pieśń płomienną i natchnioną,
Która uskrzydli i za sobą chwyci,
Wskazując drogę zbawienia milionom!

Gdybyż! My jednak, troskami przybici,
Powątpiewaniem targani i wstydem,
Jakież rozsyłać tobie mamy wici?

Lecz przyjdzie chwila, gdy ognistym zwidem
W wolnych narodów zajaśniejiesz zborze,
Kaukazem wstrząśniesz, wesprzesz się Beskidem,

Wolności gwar nad Czarne rzucisz Morze,
Popatrzysz jak gospodarz pośród dzieł
Po domu swoim, polu i komorze.

Ten śpiew, choć łzą zroszony, na ostatek
Niosący wiarę, wolny, chociaż wdowi,
Przyjmij ode mnie jak skromny zadatek

Jutra i wiano twemu geniuszowi.

20 lipca 1905

I

Lat czterdzieści błądzili w pustyni
Mojżeszowi stronnicy,
Aż dotarli do góry, za którą
Leżał łąd obietnicy.

Tutaj piasek spalony i rdzawy,
Grunt Moabu bezwodny,
A tam dalej dąbrowy, murawy,
Jordan modry i chłodny.

Na jałowych tutejszych wypasach
Lud wybrany się tłoczy,
Ale jakoś mu sił nie wystarcza,
by tę krawędź przekroczyć.

Między stertą dziurawych wołoków
Obozują mizernie,
A ich woły i osły z nałogu
Żują osty i ciernie.

Że kraina wyśniona i bliska
Z tamtej strony gór leży,
Że w niej szmaragd i szafir rozbłyska,
Żaden z nich nie uwierzy.

Lat czterdzieści malował im prorok
Siłą słowa przeróżną
To dziedzictwo, co na nich czekało,
Ale wszystko na próżno.

Lat czterdzieści bieg wód krystalicznych
Wśród zielonej doliny
Prześladował i wabił ich niczym
Błędny majak pustynny.

Sprzeniewierzył się naród i szemrze:
"Wierz tu, bracie, prorokom.
Człowiek żył na pustyni i zemrze.
Na cóż czekać i dokąd?"

Wyczekiwać przestali, pożądać
Drogi dokąds w nieznane,
słać zwiadowców i sami wyglądać
za gór garby miedziane.

W moabickich wąwozach i grotach,
Gdzie żar ziemię spopiela,
Dzień po dniu w swoich lichych namiotach
Drzemie lud Izraela.

Jeno żony ich przędą i pieką
Na wieczerzę koźlęta,
Jeno ciernie i osty z nawyku
Żują senne bydłęta.

Jeno dziatwa nieletnia na stepie
Baraszkuje wspaniale:
Stacza bitwy, ogradza winnice,
Wznosi miasto na skale.

I niejeden raz senni ojcowie
Potrząsają głowami:
"Skąd pomysły takie u nich w głowie?" —
Zdumiewają się sami.

”Przecież ich do tego na pustyni
Żaden z nas nie zachęca!
Czyżby słowa proroka przejęła
Krew i dusza dziecięca?”

II

Jeden tylko w swym namiocie starzec
Oczu snem nie spowija
I na skrzydłach tęsknoty i marzeń
Nad górami się wzbija.

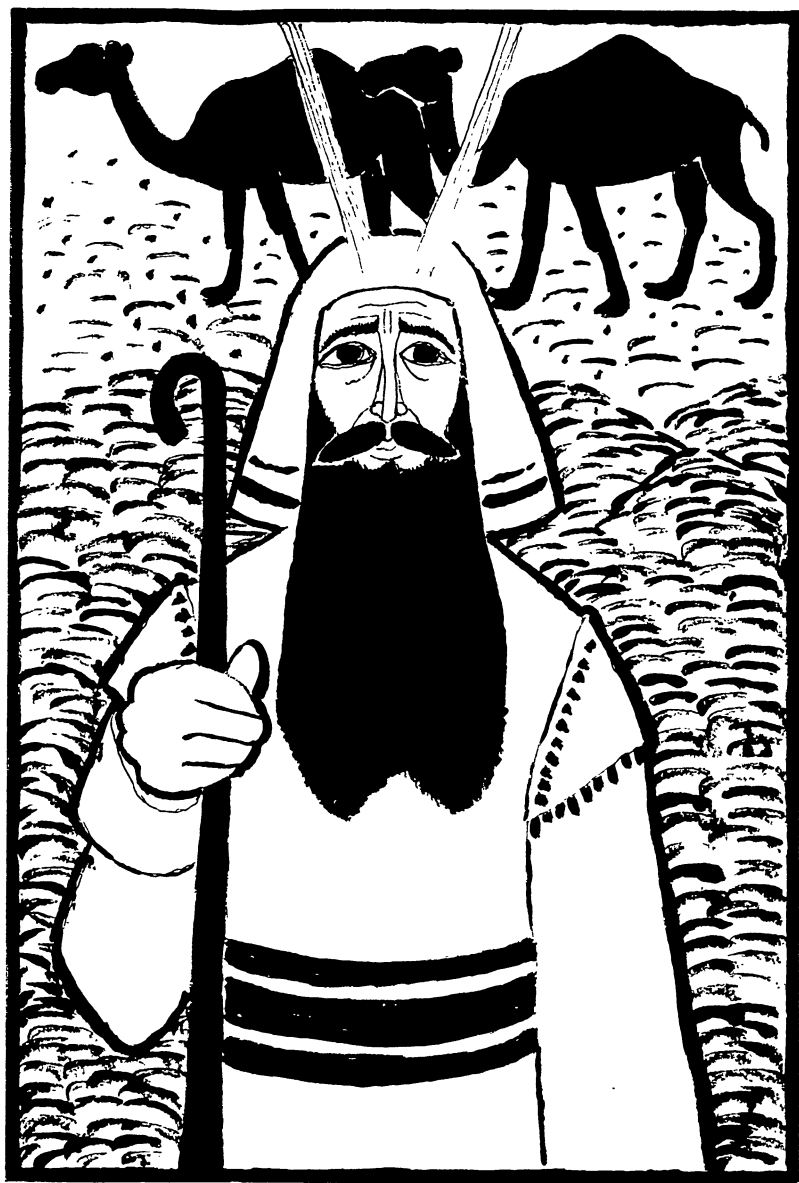
Mojesz, ów starowina niemocny,
Co już przestał być sędzią,
Co bez trzód i kobiecej pomocy
Tkwi nad grobu krawędzią.

Oddał wszystko, co miał, pochłonięty
Myślą jedną — jedyną:
Gorzał dla niej i jaśniał, zawzięty,
I żył dla niej, i ginął.

Z poniewierki w Micraim swój naród
Wyprowadził jak burza,
Oswobodził dźwigaczy ciężarów
Z powinności przedmurza.

Tylekroć na wyżyny porywał
Ich umysły i serca
Jako dusza pospólnej ich duszy
I natchniony przezierca.

I na falach ich dusz kołychliwych
W dniach rozterki i bólu
Tylekroć się pograżał wraz z nimi
W głębokości Szeolu.

Ale teraz zabrakło mu głosu,
Opuściło natchnienie
I nie słucha słów pełnych patosu
Trzeźwe już pokolenie.

To o ziemi obiecanej hasło
Między bajki zaliczą;
Mięso trzód ich, a z nim ser i masło
Są jedyną zdobyczą.

Że się dziadkom i ojcom zachciało
Przez pustynię pochodu,
To ich zdaniem był błąd i głupota,
I nieszczęście narodu.

Między nimi Abiram i Datan
Dziś gardłują najbardziej:
"Któż — pytają proroka — dla naszych
Kóz tam trawę wynajdzie?"

Kiedy każe im iść, odpowiedzą:
"Nie podkuliśmy koni",
Gdy im kraj opisuje za miedzą, —
"Lud potężny go broni."

Gdy im cel chwalebny uprzytomni, —
"Już jesteśmy u celu",
Gdy o Bożym nakazie przypomni, —
"Cicho bądź kusicielu."

Gdy zagroził im prorok, że Jahwe
Może skarać ich jeszcze,
Abiram mu po prostu zabronił
Głosić słowa złowieszcze.

Datan zasię podburzył gromadę
Modląc się do Baala
I uległe mu taką zasadę
Zgromadzenie uchwała:

”Ten, kto się prorokiem zamianuje
I bez ładu gaworzy,
Nierozsądnym ludziom obiecuje
Łaskę albo gniew Boży,

Kto do buntu naród śmie podżegać
I nakłaniać ku zdradzie,
Wyprowadzać z góry, naprzeciw
Ostatecznej zagładzie,

By odstraszyć wszystkich, co zaiste
Są mrzonkami zatruci,
Niechaj oplwa go Izrael wszystek
I kamieniem obrzuci”.

III

Zelżał skwar. Ścianą cienia narosłą
Noc zbliżała się błoga:
Palił się nad górami nieboskłon
Jak odległa pożoga.

Niby deszczu złotego z niebiosów
Doczekali się chłodu,
Przebudziło się życie w namiotach
Tułaczego narodu.

Zwolna, płynnie stąpając, przechodzą
Ścieżką w skalnej kotlinie
Czarnookie Hebrajki z biczami,
Unoszące naczynie,

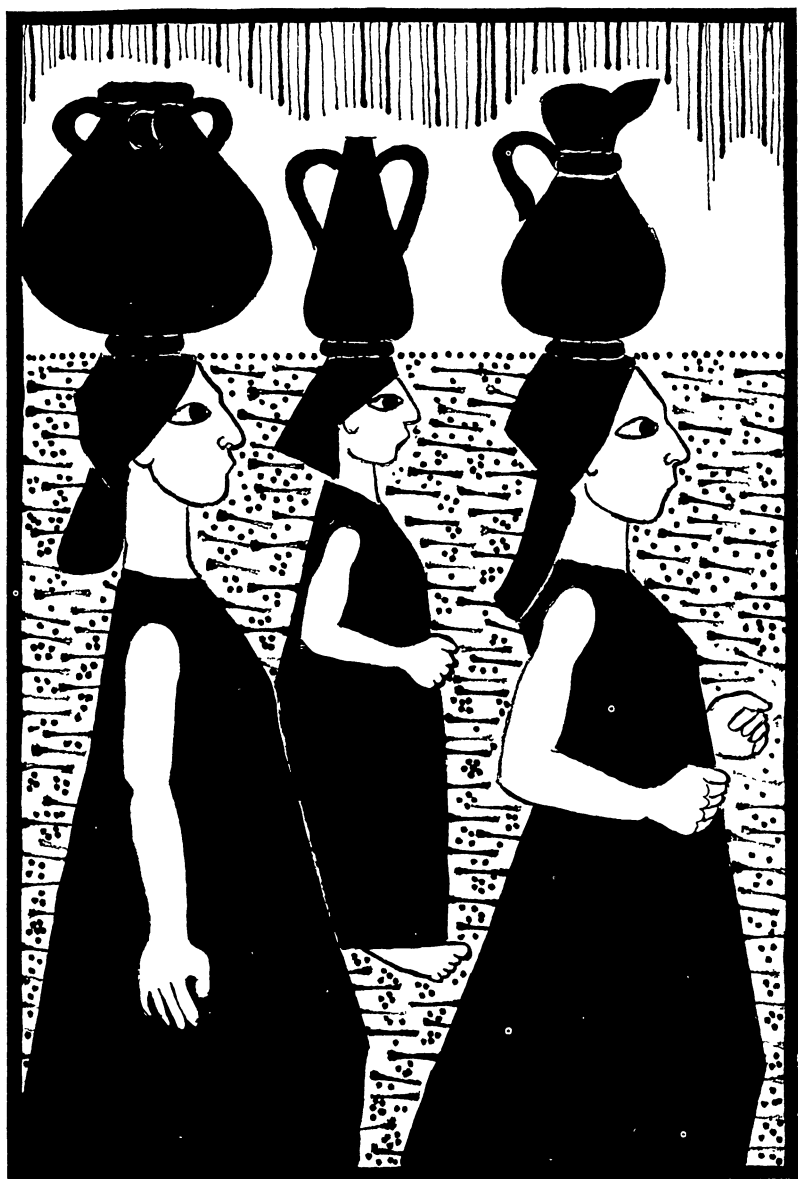
Dzban gliniany na głowie, daleko
By napełnić go w źródłu,
W ręku mają bukłaki na mleko
Z wieczornego udoju.

Jak zające harcuje po stepie
Niedorostków gromada,
Kłóć się, który biega z nich lepiej,
Celniej z łuku się składa,

To niemowlę zakwili, to głosy
Dziewcząt się rozchichocą,
Smętną skargą ktoś przejmie niebiosy
Jak pustynia przed nocą.

Także starszych już — ojców i dziadów
Sen się dłużej nie ima,
A ocknąwszy się — góry, step nagi
Baczenie mierzą oczyma.

Czy wataha najeźdźców nie kroczy
Mgłą spowita żółtawą?
Czy się bies od południa nie toczy
Niebosiężną kurzawą?

Wszakże nic nie mąciło spokoju,
Płynął rozmów tok cichy:
"Coraz mniej owce dają udoju
I przychówek też lichy.

Skały z cierni i ostów odarto,
Że i osioł nie spyska.
Nie czekając uciekać stąd warto
Na soczystsze pastwiska.

Abiram do Madianu iść kusi,
Datan ku dalszym stronom.
A cóż Mojżesz? A nic — milczeć musi,
Gdy mu głosu wzbroniono."

Raptem zgiełk się rozpoczął i rozruch,
Wrzawa zewsząd dochodzi
I na majdan z całego obozu
Biegną starzy i młodzi.

Co takiego? Czy wróg stada żenie,
Zwierz w pułapce się miota?
Nie, to Mojżesz! Gdy ujrzą go, drzenie
Przeleciało w namiotach.

Choć go lata i troski zdołały
Zgiąć i mocy pozbawić,
W chmurnych oczach coś jeszcze się pali
Niczym para błyskawic.

Choć siwizna jaśniejsza od śniegu
Zdobi go w aureolę,
Jednak pasma strzelają z niej w niebo
Niczym rogi na czole.

W górę placu się pnie, gdzie odludnie
Stoi namiot przymierza,
Wschód i zachód, północ i południe
Czworgiem rogów uderza.

Skrzynia, w złotą okowana blachę,
Zasłon skryta jest gęstwą,
W skrzyni leżą przykazania Jahwe,
Wolność, a z nią zwycięstwo.

Ale dawno zamknięte są dźwierze
Do świętego przybytku,
Dniem i nocą obawa ich strzeże
Niczym brytan dobytku.

Jeno głaz leży wielki nadzwyczaj
Pod namiotem od wschodu,
Z niego to nakazuje obyczaj
Zwracać się do narodu.

Na ten głaz starzec wspina się śmiało,
Aż zatrwoży się rzesza:
Czyżby znów wbrew powziętym uchwałom
Słuchać mieli Mojżesza?

I musieliby skruszyć, podeptać
Jak pień drzewa spróchniały
Tego, w którym już dwa pokolenia
Ojca ludu widziały?

Już przed innych Abiram wybiega
Purpurowy ze złości,
W środku zaś Datan szeptem podżega
Jak zły duch społeczności.

IV

"Głupio-ście w dniu wczorajszym radzili,
Moja dziatwo nieboga,
Niechże taka was dojdzie w tej chwili
Moja pierwsza przestroga.

Umyśliliście zamknąć pieczęcią
Usta, co gromić skore,
Jednak ja dzisiaj wbrew waszym chęciom
Głos wyroczny zabiorę.

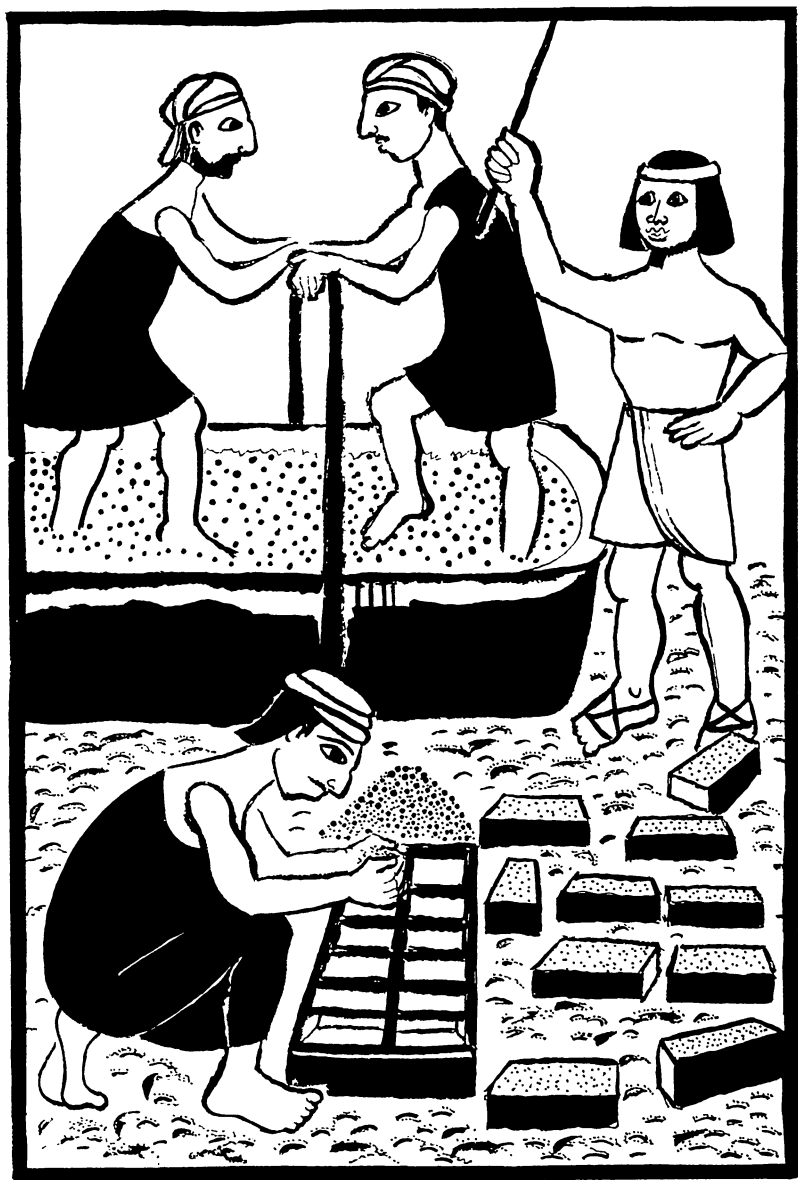
Zważcie to i do serca przyjmijcie,
Ślepe wy pokolenie,
Że jak ducha żywego stłumicie,
Wołać będą kamienie.

Poprzysięgliście zgłuchnąć w zapale
Nie na mój, nie kaleki
Stojącego nad grobem głos — ale
Żyjącego Na Wieki.

Strzeżcie się, bo gdy On osobiście
Słowa swoje powtórzy,
Stokroć głośniej brzmieć będą, siarczyście
Jak w pustyni grzmot burzy.

Od tych słów Jego góry się trzęsą,
Rozstępuje się ziemia,
Wasze serca zaskwierczą i skręca
Się jak liść wśród płomienia.

Wczoraj żeście bunt wszelki przekleli
Klątwą, co wam nie służy.
I pomimo tych klątw beznadziejnych
serce wasze się burzy.

Bowiem Bóg w jęgo wnętrzu założył
Niczym zaczyn do dzieży
Twórczą moc — i Głos zmusi was Boży
Tam iść dokąd należy.

Wczoraj szczęścia wydały się szczytem
Pokój, cisza wam błoga,
A czy rozum o zdanie się pytał
Swego stwórcy i Boga?

Zali On do spokoju powołał
Z miasta Ur i Harranu
Abrahama z plemieniem, by poszli
W stronę łąk Kanaanu?

Dla spokoju doliną Jordanu
Wiódł ich wokół miejsc tyłu?
Siedem lat chudych pędził uparcie
Na daleki brzeg Nilu?

Gdyby dla was spokoju zapragnął,
Jaki trup miewa w krypcie,
Kładlibyście jak woły kark w jarzmo
Aż do dzisiaj w Egipcie.

I tak mówię wam, jak do tej pory:
Nie od siebie, lecz z władzą,
Byście zrozumieli, że się spory
Z Bogiem na nic nie zdadzą.

Bo napięta jest Pańska cięciwa
I wygięło się drzewce,
Na nim strzała niewielka spoczywa —
Wy tą strzałą jesteście.

Kiedy strzała w wybrany cel godzi,
Zaostrzona do ciosu,
Zali strzale orzekać się godzi:
"Spokojnego chcę losu?"

A że tutaj przysięgliście wczoraj
Niczym sejmik niewieści
Gróźb nie słuchać ni próśb, jakie prorok
Uszom waszym obwieści —

Przeto dzisiaj słuchajcie mnie, bowiem
Jako prorok przychodzę:
To, co zdarzyć się musi, zapowiem
W obietnicy, w przestrodze.

I wy słuchać musicie, choć zimnym
Żądłem złość was przebija,
Chciałbym wiedzieć, gdzie pierwsza się wzniesie
Ręka na mnie i czyja?"

V

Skoro słuchać nie chcecie już więcej,
Jak miłuje was Jahwe,
To do baśni słuchania zachęcę
Was niemądrych jak dziatwę.

”Kiedyś drzewa pospołu się zeszyły,
Bo był dzień zgromadzenia:
”Króla dzisiaj nad sobą wybierzmy
Wedle swego życzenia.

By ostoją był dla nas i chlubą,
Pewnym poręczycielem,
Żeby panem był naszym i sługą,
Naszą drogą i celem”.

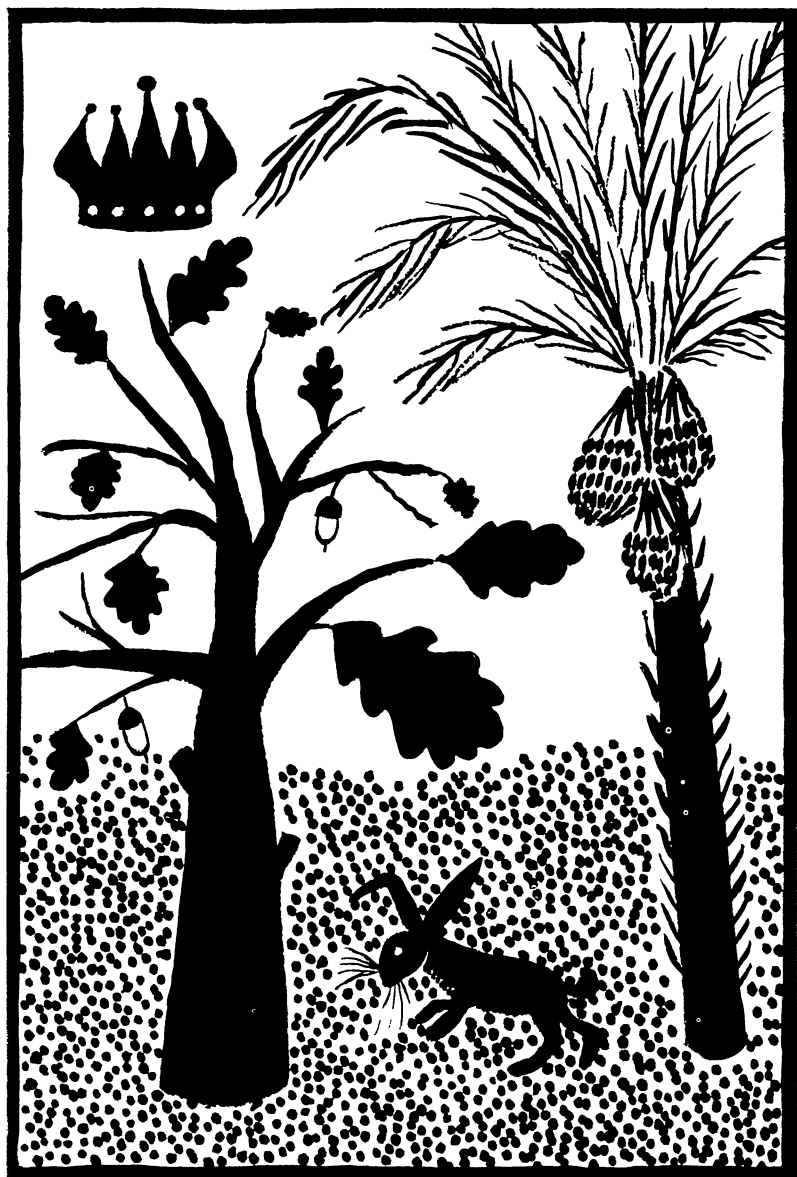
Rzekli jedni: „Skoro się przychodzi,
By wyrazić swe zdanie,
Niech nam odtąd na wieki przewodzi
Dumny cedr na Libanie”.

I zgodziły się drzewa, i przyszły
Diadem mu ofiarować:
”Zstąp ze swoich niebotycznych wyżyn,
Do poddanych się sprowadź”.

Lecz odmówił im cedr i tak rzecze:
”Czegóż wam się zachciewa?
Bym porzucił wysokie swe skały
Schodząc między was, drzewa?

Żebym słońce porzucił i wolność —
Te dwa dary najrzadsze,
Żeby służyć swą pracą mozolną
Wam, bezdomnej hałastrze?

I ten diadem, co macie ze sobą,
Włóżcie innemu panu!
Jam bez niego tej ziemi ozdobą
I koroną Libanu”.

Zeszły znowu wszystkie drzewa nisko,
Jęły namawiać palmę:
Rośniesz z nami i masz do nas blisko,
Weź to godło triumfalne.”

Rzecz palma: „Lubię was, sąsiadów,
Lecz daremne zaklęcie:
rządzić wami i pilnować ładu —
Czyż to dla mnie zajęcie?

By nad wami sprawować mandaty
Zali mocy mam tyle,
By zaniedbać pachnące me kwiaty
I me słodkie daktyle?

Próżno sok mój od świtu do nocy
Warzyć miałaby spieka?
Próżno mych wypatrywać owoców
Oko zwierza i człeka?

Nie chcę berła ni tronu! Ktoś inny
Może na nim zasiadać,
Wolę wszystkim cień dawać gościnny,
Pożywienie i radość”.

Wszystkie drzewa pochyliły głowy
W niewesołej zadumie,
Że się nie chce palmie ni cedrowi
Przewodniczyć w ich tłumie.

”Chodźmy różę poprosić — wszak ona
Bez korony zachwyca
Cały świat, w kraśny strój obleczona
Boża oblubienica”.

”Dąb poprośmy na króla — on bowiem
Jak gospodarz wciąż będzie
Wokół pnia, tętniąc siłą i zdrowiem,
Rozsypywać żołądziej”.

”Brzozę prośmy, co jak panna młoda
W zasmuceniu powabnym
Swoje bujne rozpuściła włosy
Pod welonem jedwabnym”.

Ktoś doradził już raczej na kpinę
Spośród dziatwy czy młodzi:
Wiecie co? Poprosimy tarninę,
Ta na pewno się zgodzi”.

Wszystkie drzewa tę myśl podchwyciły
W jednozgodnej powadze
I prosiły tarninę, by chciała
Nad wszystkimi wziąć władzę.

Rzecz krzew: „Owej rady użyczył
Widać ktoś z byстрыm sądem.
Jak tu stoję, na waszej stolicy
Bez wahania zasiądę.

Wprawdzie suknia nie zdoła mnie ślubna,
Wdzięk palm, cedrów postawa,
Lecz nie będę jak dąb samolubna,
Ani jak brzoza łzawa.

Będę dla was zajmowała grzędę,
Choć mnie samej nie trzeba,
Płożyć się na nieużytkach będę,
Wy bujajcie do nieba.

Będę waszych wrogów onieśmielać
Spiżowymi kolcami
I pustkowia wszystkie rozweselać
Białutkimi kwiatkami.

Będę gniazda ukrywała ptasie
I zajęcom dogodzę,
Byście rośli bez przeszkód, ja zaśię
Ginać będę przy drodze”.

VI

Hebrajczycy w głębokim milczeniu
wysłuchali słów baśni...
”To baśń dla was — rzekł Mojżesz, — a teraz
Rzecz się całą wyjaśni.

Drzewa są to narody na ziemi,
A ów cień prostoduszny
To syn Boży, wybraniec i sługa,
Jego woli posłuszny.

Kiedy Jahwe kształtował narody
Niczym płonki, to na dnie
Duszy ich wyczytywał los, jaki
W czasie prób im przypadnie.

Badał skłonność ich, stałość, co nimi
Powoduje najbardziej,
By dowiedzieć się spośród którego
Syna sobie wynajdzie.

Tych nie wybrał, co myślą zuchwałą
Bodąc, niebo kaleczą
I unoszą swój bunt nad struchlałą
Zgiętą ciżbą człowieczą.

I nie wybrał bogatych w dukaty,
Co wciąż łasi na obce,
Dzięki złotu i z ludzkiego potu
Wznoszą dla się grobowce.

Ani wybrał piękniśiów, strojnisiów,
Którzy na instrumencie
Pobrzękując — czy kując w marmurze
Wiecznie żyć chcą w talencie.

Wszystkim blaskiem, wszystką wzgardził chwałą,
Ziemskim skarbem i włością,
Powabami wszystkich sztuk — i całą
Z ksiąg nabytą mądrością.

Jak tarnina wśród drzew zbiorowiska
Niepozorna z wyglądu,
I jej kwiat ani owoc nie zyska
Przychylnego w nas sądu —

Tak lud z ludów przez Boga wybrany,
Pozostaje ubogi,
Tam gdzie chwała pałaców stubramnych —
Za wysokie dlań progi.

Ani mędrce między mędrcami,
Ani w walce siłaczem,
Gościem jest w swojej własnej siedzibie,
A na świecie tułaczem.

Za to skarb w duszy złożył mu Jahwe,
Który serca przenika,
I uczynił zeń światło w ciemności,
Swoich słów powiernika.

Na wędrówkę nieskończoną — życie
Dał mu pewną załogę,
Dał przymierze swe i obietnicę
Jak kęs chleba na drogę.

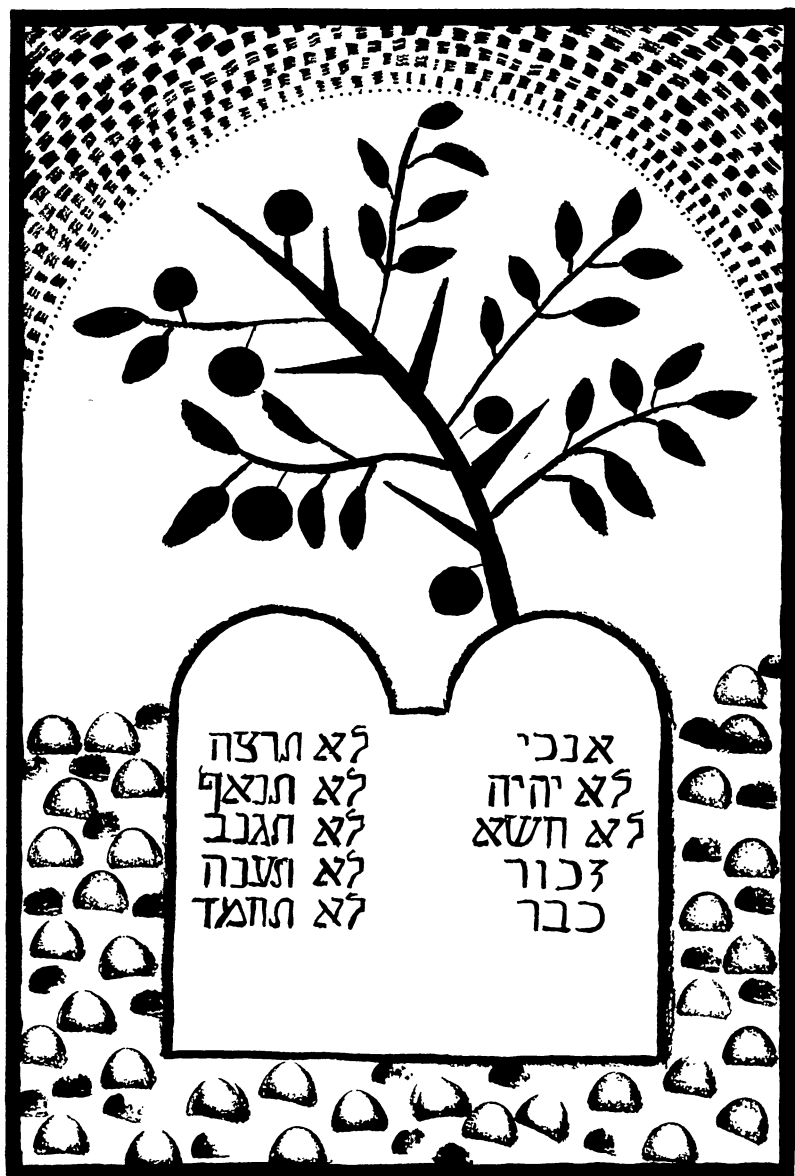
Ale Pan nasz Jahwe jest zazdrosny,
W gniewie karze boleśnie:
Kogo umiłował, tego inny
Umiłować nikt nie śmie!

W płaszczy miłości wybrańca przyodział
I oddzielił od innych:
W nieużyty i szorstki samodziął
Niczym w kolce tarniny.

Jak piekącą pokrzywę wyróżnił
Spośród człowieczych gromad,
By tym pełniej mógł wdychać On jeden
Jego duszy aromat.

I straszliwą obdarzył go misją
Pod siedmiorgiem pieczęci,
Żeby w przyszłość niewiadomą niósł ją
W otoczeniu niechęci.

Bieda wszak ospałem posłowi,
Co się zgubi w omamie,
Albo Bożym pogardziwszy słowem
Pieczęć na nim przełamie!

לֹא תרצה
לֹא תנאף
לֹא תגנב
לֹא תענה
לֹא תחמד

אנכי
לֹא יהיה
לֹא חשא
זכור
כבר

Inny wyjmie poselstwo straszliwe
Z dłoni niewydarzeńca,
Tchu nabierze, dobiegnie do mety,
By doczekać się wieńca.

Szczęśny wszakże poseł, co doręczy
List pewnie i bez zwłoki!
Pan go godłem królewskim uwieńczy
I uwielbi na wieki...

Ty żeś ów posłaniec, Izraelu,
I jutrzejszy król świata.
Przecz nie zważasz na poselstwo swoje,
Jaka za nie zapłata?

Nie z tej ziemi jest królestwo twoje,
Ani chwała — przyziemna!
Bieda wszak, jeśli cię skusi świata
Krzętanina daremna.

Zamiast solą być dla całej ziemi,
W proch obrócisz się podły,
Zamiast łaską dzielić się z wszystkimi,
Sam jej będziesz niegodny.

Zamiast świat uwolnić od cierpienia,
Od rozbratu i strachu,
Będziesz rozdeptany niczym robak,
Który skręca się w piachu."

VII

Na co rzecze szyderczo Abiram:
"Z całym uszanowaniem,
Ty, Mojżeszu, napędzasz nam strachu
Opowiadając bajaniem!

Być tarniną pomiędzy ludami —
Toż to cześć niesłychana!
Warto dla niej uznawać zaiste
Twego Jahwe za Pana.

Także posłem dlań być i przenosić
List pod siedmią pieczęcią
W niewiadome głębiny przyszłości —
To najbardziej nas nęci.

To jest właśnie udział tego osła,
Co na grzbiecie swym kosze
Z chlebem dźwiga, a sam z głodu osłabł,
Żeby ktoś miał rozkosze.

Jeszcze głowy nie stracili Żydzi,
Lepsze losu poparcie
Uzyskają, jeśli pokłon złożą
Baalowi, Astarcie.

Niechaj Jahwe grzmi w swojej powadze
Nad skalistym Synajem,
Baal da nam bogactwa i władzę
Nad całym wielkim krajem.

Niechaj Jahwe twój wybierać radzi
Cierń przeciwny naturze,
Nas Astarty ręka zaprowadzi
Między mirty i róże.

Dla nas kraj Senaar, Harranu
W Międzyrzeczu szerokim,
Tam zaś, do twojego Kanaanu
Nie ruszymy ni krokiem.

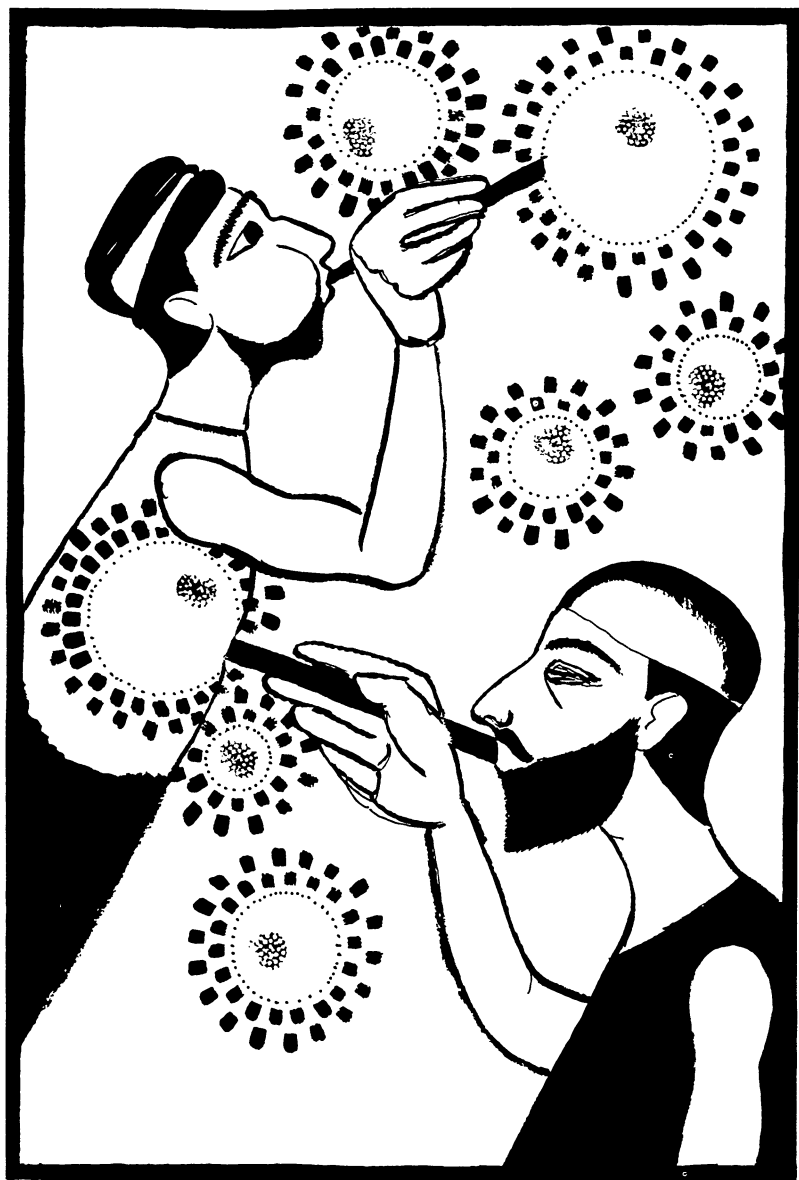
Wszystko jasne, mówić o tym dłużej
Nie chce się i nie pora,
Ale cóż się stanie z prawem, które
Uchwaliliśmy wczora?

Kamienować tę ruinę Żyda?
Kłopot i ceregiela.
A nuż jeszcze do czegoś się przyda
Ludowi Izraela.

Znakomicie opowiada baśnie,
Puszcza mydlane bańki,
Między dziatwę pošlijmy go właśnie
Miał doświadczonej niańki”.

Tak powiedział i śmiech gromko gruchnął
A z nim razem we wtórze
Coś wśród ludu zadudniło głucho
Niby w gradowej chmurze.

”Będzie tak — Mojżesz na to z powagą
Odparł niezamąconą:
Pomnij wszak, Abiramie — nie tonie,
Komu wisieć sądzono.

Nie nacieszysz się — równie jak Wschodu —
Kanaanu widokiem,
Z tego miejsca do tyłu ni przodu
Nie postąpisz ni krokiem”.

Martwa cisza zawiązała usta
Zgromadzonego ludu.
I przeraził się, pobladł Abiram
W oczekiwaniu cudu.

Ale nie ma cudu! Śmiechem gruchnął
Abiram — i we wtórze
Coś wśród ludu zadudniło głucho
Niby w gradowej chmurze.

VIII

Na to Datan zerwał się ochoczy:
”Próżno prorocтва klekcesz!
A jak prawdę tobie cisnąć w oczy,
Pewnie słuchać nie zechcesz.

Przyznaj się, czyś nie po to się uczył
W mędrców egipskich szkole,
Żeby później zakuwać w łańcuchy
Naszą godność i wolę?

Przyznaj się — jaką oni tam mieli
Dać proroctwu wykładnię,
Że przez dąb o dwunastu konarach
Moc Egiptu przepadnie?

Wszak faraon w kapłanów swych kole
Widział w nim niezawile
Izraela dwanaście pokoleń
Rozrodzonych nad Nilem.

Lęk ich brał, że pomimo ucisku,
Trudów, udręczeń tylu
Rośnie lud nasz w Goszeniu siedlisku
Niczym przybór na Nilu.

Gdy pierwszego w hebrajskiej rodzinie
Pęporzeza odbiera,
U Egipcjan w tej samej godzinie
Pierworodny umiera.

Rady na to nie znalazł nikt żadnej,
Chociaż wielu się głowi,
Wreszcie ty, przeniewierco, upadłeś
Do stóp faraonowi

Mówiąc: „Panie, daj mi wyprowadzić
Naród ten na pustynię,
Ja go zdołam wycieńczyć, ugładzić
I posłusznym uczynię.”

Dotrzymałeś słowa, popędziłeś
Jak bezrozumną trzodę
W piaski ku ucieście faraona
Na śmierć i złą przygodę.

Ileż ludu w pustyni poległo!
Owe piaski i skały
Krociom kroci synów Izraela
Mogilami się stały.

Teraz zasię, gdy z zastępów naszych
Dochowała się garstka
I moc, która nieprzyjaciół straszy,
Pogrzebana jest w piaskach,

Gdy jak dziecię nieletnie osłabła
Nasza siła żywotna
I zmiękł zapał, co ducha ponagla,
Niczym glina wilgotna, —

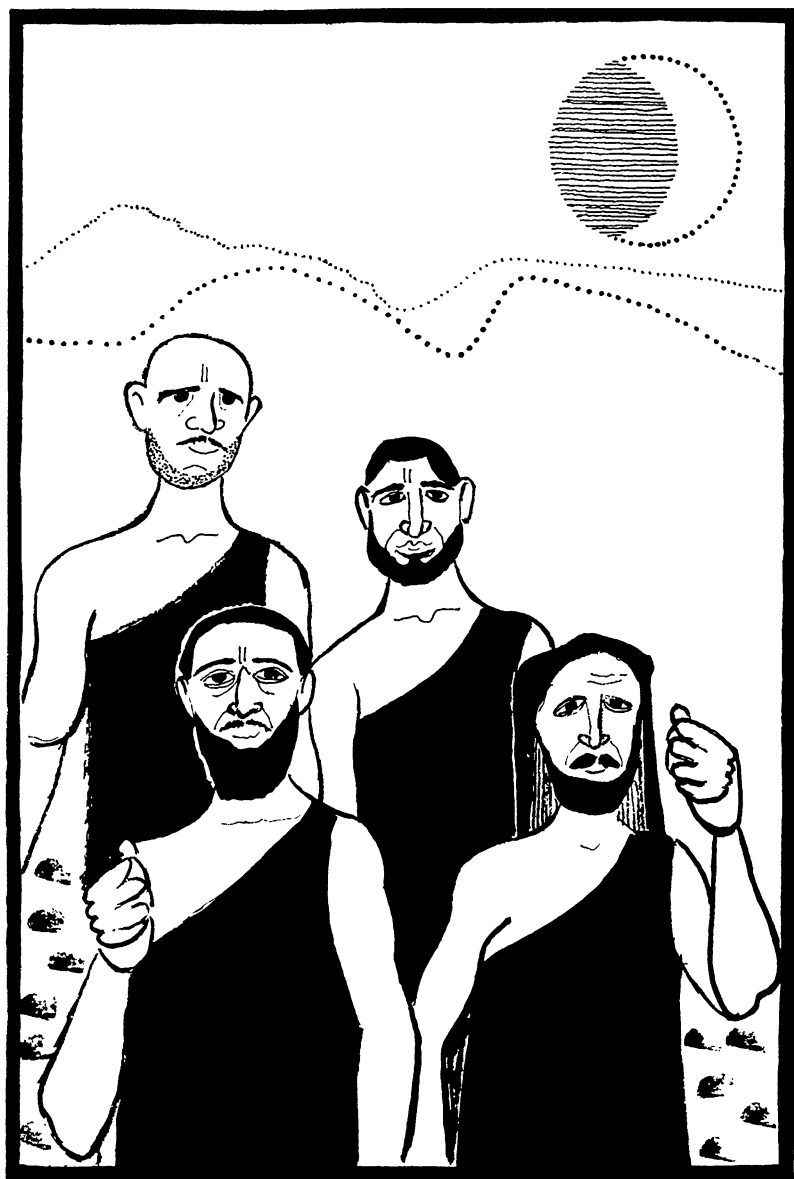
Wyprowadzasz nas do Kanaanu
Niczym do jamy wilczej,
Skąd faraonowi jako panu
Dary ślą hołdownicze!

To szaleństwo, żebyśmy tam sami
Ładowali się w pastkę!
Czyż i tu wszcząć bój z Egipcjanami,
Czy ich błagać o łaskę?"

Rzecz Mojżesz: „Datanie, mój synu,
Nie martw się bo ty również
Nie zobaczysz nigdy Kanaanu,
Ani karku nie ugniesz.

Jeszcze jedno zapowiadam tobie,
Nieboraku Datanie:
W chwili śmierci ani piędzi ziemi
U twych stóp nie zostanie.”

”Hebrajczycy — krzyknie Datan — wierni
Baalowej potędze,
Czyżbyście już dzisiaj zapomnieli
O wczorajszej przysiędze?

Brać kamienie! Jak ongi tak ninie
Chce narzucić nam brzemię!
Niech już lepiej jeden człowiek zginie
Niżli wszystko to plemię!”

”Niechaj zginie! — wokół lud zastęka. —
Dosyć jego omamień!”
Lecz, o dziwo, ani jedna ręka
Nie sięgnęła po kamień.

Już się Datan opamiętał nieco,
Jeno krzykiem go straszy:
”Precz stąd, byśmy krwią twoją przed nocą
Nie skalali rąk naszych!”

Zawtórował mu tłum nawiedzony:
”Odejdź stąd w tej godzinie!”, Ryk rozlegał się na
wszystkie strony
Jak huragan w kotlinie.

IX

Ale oto znów w Mojżeszu wzbierze
Gniew Bożego zwiastuna.
Potoczyły się słowa na stepie
Niczym łoskot pioruna.

”Biada wam, bezrozumni poddani!
Wspartych na swojej pysze
Was, jak ślepców nad krawędź otchłani
Wodzą kpy i okpisze.

Biada wam, pokolenie przewrotne!
Od egipskiej granicy
Przeciw dobru, co dla was istotne,
Zawszeście buntownicy.

Biada wam, zapalczywi i krnąbrni,
Zagorzali, uparci.
Przez ten upór, do klina podobny,
Sami wewnątrz rozdarci.

Pokrzywami parzycie dłoń, która
Chroni was jak kwiat czysty,
Bykiem przecie w pasterza, gdy szuka
Pastwisk dla was soczystych.

Biada wam, których zrobilżeś, Panie,
Człowieczeństwa ogniskiem,
Bowiem dar ten najwyższy się stanie
Dla was urągowiskiem!

Bo ilekroć od Pana z niebiosów
Promień łaski zaświeci,
Wy proroków od Niego i posłów
Kamienować będziecie.

A za kroplę krwi każdą sług swoich,
Sercu najmilszą dziatwę,
Pomstę na was i prawnukach waszych
Odbierać będzie Jahwe.

Tak was chłostą i plagami zgniecie,
Łzą nakarmi i bolem,
Aż w strapieniu pełnić przyrzekiecie
Jego najświętszą wolę.

Jeno znów zeszywnięją wam karki,
Ledwie Pański gniew minie,
Krąg występków, i kary, i skargi
Jeszcze raz się przewinie.

Biada wam, że przez setki lat mieszkać
Przeznaczono wam w szkole,
Zanim czytać zaczniecie nareszcie
W księdze swej Bożą wolę!

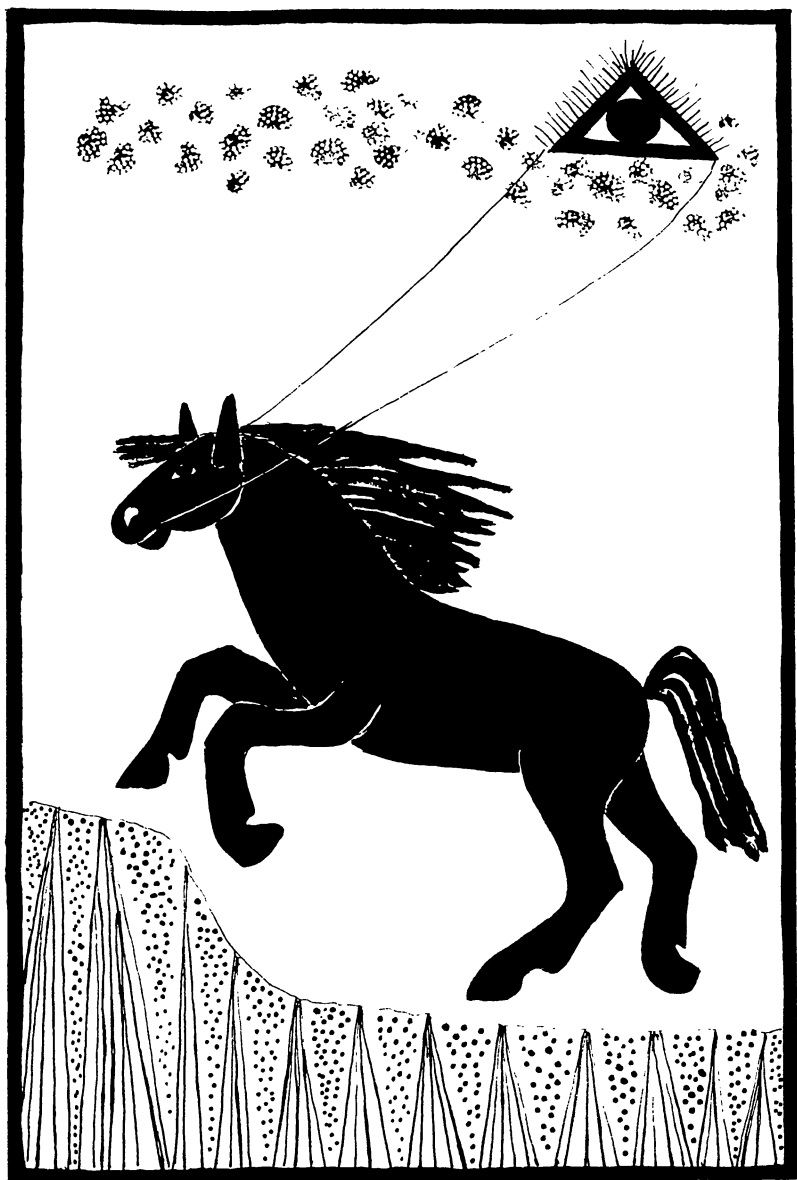
Tak was widzę: jako pasterz łyko
Drze bukowe wśród lasu,
Moczy w wodzie i wysusza, by go
Stłuc i zmiędląć zawczasu,

Przez co hubka ta jak puch rozmięknie,
A wraz łatwość zdobywa,
Z jaką migiem rozplómenia pięknie
Skrę, co padła z krzesiwa.

Tyżeś łykiem, Izraelu! Ciebie
Będzie Jahwe tłuc potąd,
Aż rozmiękniesz jak hubka i przyjmiesz
Słowo Boże z ochotą.

Choć opornie, będziesz iść do celu,
Jako wołki u radła...
Biada tym, którym prawica Pańska
Na kark sztywny upadła!

Patrzysz wstecz i rośnie oddalenie,
w jutro wabią cię tropy,
Ale z bliska ciernie i korzenie
Ranić będą twe stopy.

Ku przepaści jak koń popędliwy
Z mocą gnasz nierozważną,
Kiedys jeszcze tę swoją koronę
Przefrymarzysz za jarzmo.

Strzeżcie się, by Jahwe nie odwołał
Danej raz obietnicy,
By za upór wasz nie złamał słowa
Na was samych, zmiennicy!

Strzeż się, ludu, by w oną godzinę
Dla wiecznego postrachu
Nie zostawił cię, jak pstrą gadzinę
Zdychającą na piachu!"

Chyląc głowy, skłaniali doń ucho
Oniemiali, ponurzy,
Jeno w piersiach dudniło coś głucho
Jak daleki zew burzy.

X

Wielkie słońce schodziło za góry,
Gasnąc na nieboskłonie
Niczym pływak wyczerpany, który
Lada chwila zatonie.

Mglista melancholia przepływała
W bezchmurnej niebios dali
I jak niezgojona nigdy rana
Dygotał płacz szakali.

Obudziły się ludzkie tęsknoty
W starym sercu proroka
I na chwilę obniżyła loty
Spod niebios myśl wysoka.

Zali ma być jeno kar zwiastunem
I grozić w każdej chwili?
I jak głodne, zabiedzone dziecię
W sercu mu coś zakwili.

''Izraelu! Gdybyś tylko wiedział,
W jakim to serce stanie,
Gdybyś wiedzieć mógł, jak cię miłuję,
Jak niewypowiedzianie!

Tyżeś przodkiem, tyś spuścizną moją,
Wszystką czią, wszystką sławą,
W tobie duch mój, jutra tyś ostoją,
Władztwem i świętą sprawą.

Wszystek wiek ci dałem, wszystek mozół
W niezłomnym przedsięwzięciu,
Żebyś po stuleci stopniach dążył
Z ducha mego pieczęcią.

Nie to jednak, nie samego siebie
W tobie umiłowałem:
Chcę przekazać ci, co najlepszego,
Najwznioślejszego znałem.

Izraelu, bluźnierczego słowa
Nie bierzesz do serca łacwie:
Jam cię bardziej, pełniej umiłował
Niżeli Pan nasz, Jahwe.

Milionowa jest czeladka Jego,
Co mnóstwem próśb obarcza.
Ja mam ciebie jednego, jednego
I jeden mi wystarcza.

I gdy on z milionowego zboru
Obrał cię swoim sługą,
Ja zostałem twoim bez wyboru,
Jeno przez tęskność długą.

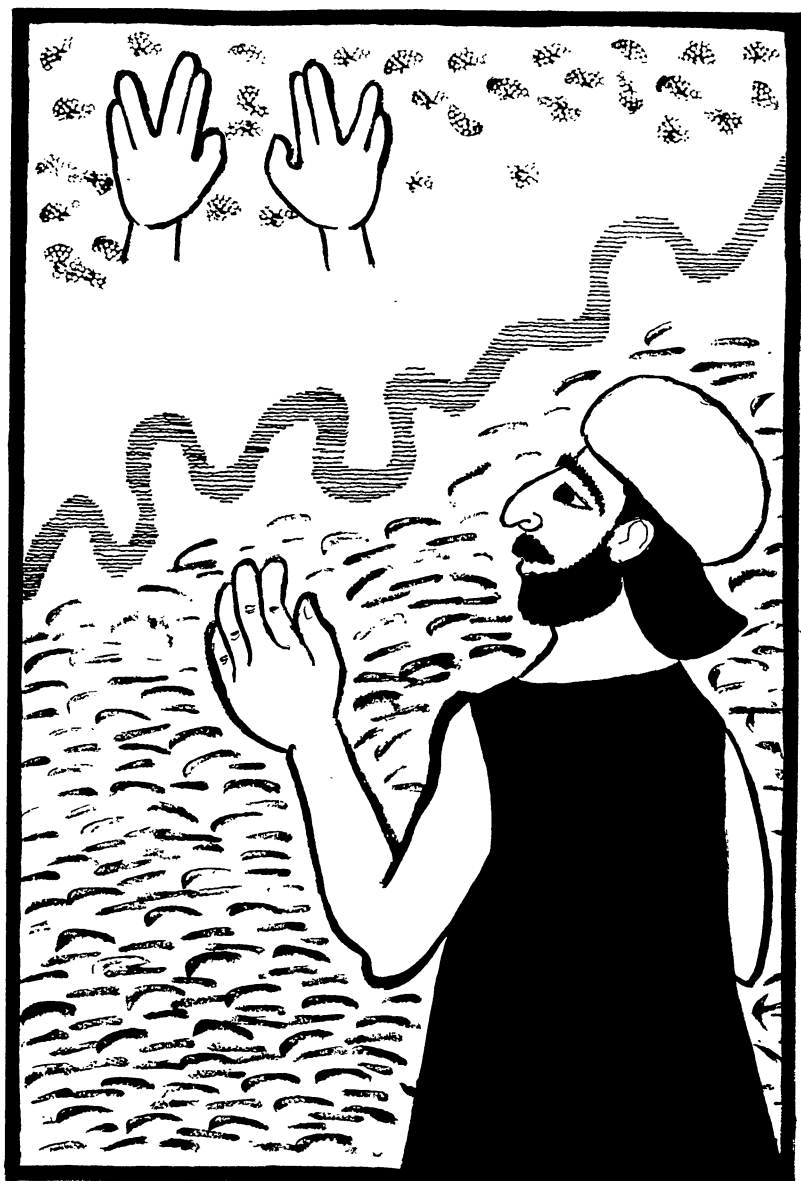
I gdy On spośród pokoleń bierze
Sługi dla żertw i święceń,
Izraelu zważ, że ja w tej mierze
Cząstki najmniejszej nie chcę.

I gdy jemu dymić masz kadzidłem
I uwielbienie głosić,
Do twej niewdzięczności ja przywykłem,
Złorzeczeń twych mi dosyć.

Bo nie tylko za dobre porywy
Kocham cię, nie inaczej,
Ale również za błędy i wady,
Nad którymi sam płaczę.

Za ten upór twój i zaślepienie,
Hardość twojego ducha,
Co sam wodząc się na pokuszenie
Nawet Boga nie słucha.

Za kłamliwość twojego języka,
Lekkomyślność sumienia,
Za czepianie się ziemskich korzyści
Z zawziętością korzenia.

Za twych córek spojrzenia zuchwałe,
Za ich miłość namiętą,
Za twą mowę i tve obyczaje,
Śmiech, i oddech, i tętno.

Izraelu, moje ulubienie!
Skarż się Dobremu Bogu!
Tak jak kocham ciebie nieskończenie,
Porzucam cię na progę.

Bo już bliska jest godzina moja,
Znana jedynie Panu,
A ja muszę dotrzeć na ostatek
Do granic Kanaanu.

Jakże chciałem przekroczyć je z wami
Wśród trąb brzęczących stokrotnie,
Ale Bóg mnie uciszył i wstąpić
Będę musiał samotnie.

Byle upaść na brzegu Jordanu,
Gdy sen przyjdzie mnie zmorzyć
Byle tylko w Ziemi Obiecanej
Stare kości swe złożyć!

Legnę tam, i wierzchołki Moabu
Upodobnią się świadkom,
Kiedy wszyscy ruszycie mym śladem
Niczym dzieci za matką.

I poszczuję tęsknotę swą na was,
Serca wasze i głowy,
Niczym psa, który w step swego pana
Wywołuje na łowy.

Wiem, że ruszą was hufce ogromne
Niczym powódź na wiosnę,
I nie macie co pytać się o mnie
W waszej drodze radosnej!

Niechaj pochód wasz dąży do celu
Jak wezbrany nurt rzeki!
Ukochane dziecię, Izraelu,
Bywaj że mi na wieki!"

XI

Gdy z obozu uchodził w głąb stepu,
Płomieniały gór skłony.
Za ostatnią, najdalszą w szeregu
Jaśniał cel upragniony.

Półmrok snuł się w jarach i doliny
Omotywał do krańca.
"A ja już nie powrócę tu nigdy!"
Łkało serce wygnańca.

Z okolicznej wyprawy chłopięcej
Powracająca rzesza
Łapiąc dziadka za płaszcz i za rękę
Okrążyła Mojżesza.

"Dziadku! Dokąd chcesz na noc iść dalej?
Z nami wróć na wieczerzę!
Popatrz, jakiśmy mur zbudowali,
Jakie wrota i wieże!"

"Dobrze dziatki, pilnujcie swej twierdzy,
Nie czekajcie przybycia.
Ja obejrzeć muszę mur pomiędzy
Krajem śmierci i życia."

"Dziadku, myśmy skorpiona zabili
Pośród skał na początek
I pomiędzy cierniami schwycili
Troje aż zajęczątek!"

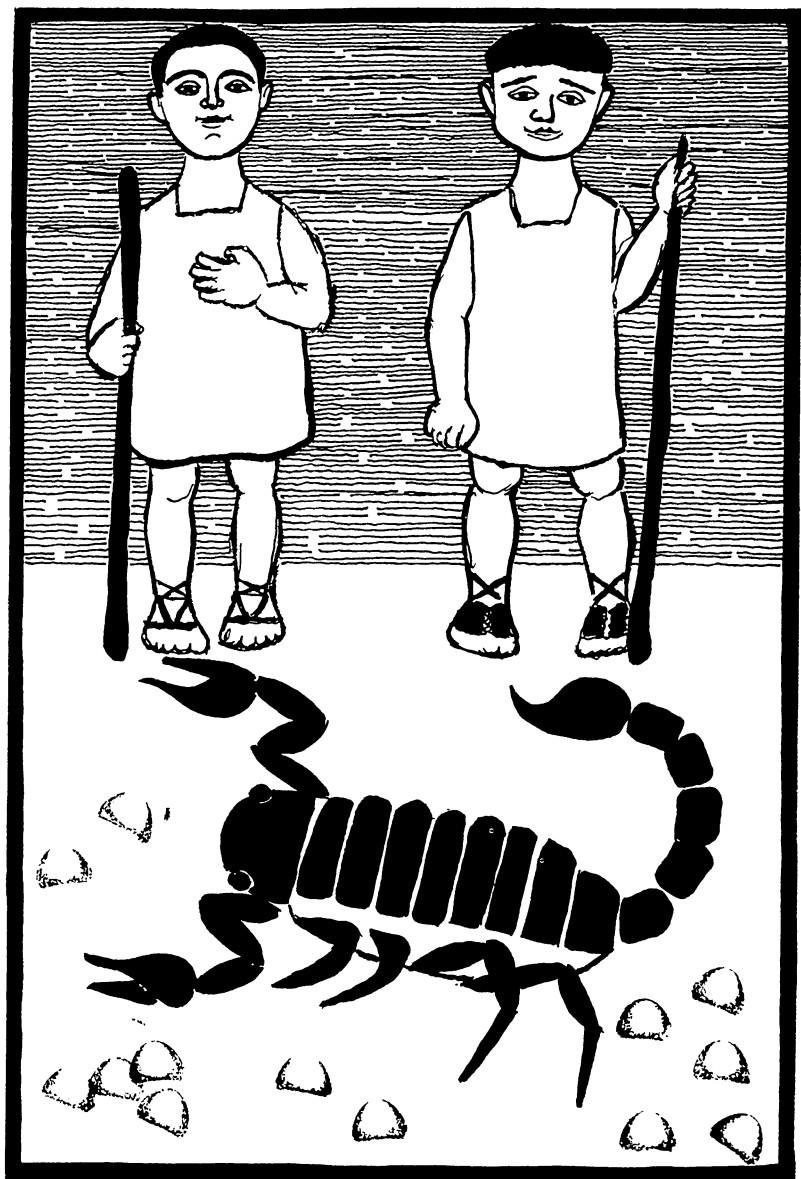
"Dobrze dziatki! Zabijać skorpiony
Będzie wolno wam zawsze.
Wprawdzie nie jest to dobry uczynek,
Pożyteczny jednakże

A niedobry, bo skorpion żyć pragnie
I ma w skałach ojczyznę,
I czyż winien dlatego, że chowa
Taką w sobie truciznę?

Za to małe zajęczki odnieście
Tam, skądście je wzięli.
Przecież mama ich płacze! O mamie
Czyście nie pomyśleli?

Miłosierdzie nad wszelkim stworzeniem
Niechaj wami owładnie!
Przecież życie to skarb — i cóż może
Cenniejszego być nad nie?"

"Nie chodź jeszcze, dziadusiu — siądź z nami!
Wśród wieczornej ochłody
My tak słuchać lubimy, gdy swoje
Opowiadasz przygody!

Powiedz, jakeś w młodzińczych swych latach
Przypatrywał się niebu,
Kiedyś teścia swojego pasł stada
Na wyżynie Horebu.

Gdzieś nietknięty krzak ujrzał cierniowy,
Chociaż gorzał płomieniem,
I jak z krzaka ów głos usłyszałeś,
Co przejmował cię drżeniem."

"Nie czas, dziatki, już o tym przed nocą
Opowiadać za wiele.
Spójrzcie, resztki zachodu migocą,
Mgła wieczorna się ściele.

Przyjdzie taka godzina jednakże,
W serca wielkiej potrzebie
Krzak ognisty i wam się ukaże
Jako mnie na Horebie.

Przeżyjecie tę chwilę odświętną,
Jedną na całe życie
I rzecz z ognia na wieki pamiętną
Jako ja usłyszycie:

"Zdejm sandały trosk swoich powszednich,
Podejdź tu bez obawy,
Bo od dziś wysłannikiem i sługą
Wielkiej czynię cię sprawy."

Więc nie gaście świętego płomienia,
Byście swe powołanie
Słyszac, mogli się na nie otworzyć:
"Gotów jestem, o Panie!"

Zastanowił na długo dzieciarnię
Sens słów owych proroczy,
A tym czasem on sam niesłyszalnie
wstał i w ciemną dal kroczył.

Długo za nim śledzili milczący,
Każdy w sercu żal poczuł,
Gdy ów cień malejący, rzednący
Na ostatek znikł z oczu.

XII

"Ogarnęła mnie wielka samotność
Niczym morza pustkowie
I mój duch całą swoją istotą
W żagle chwyta jej powiew.

Od jak dawna mnie w życiu prowadzi
Opiekunki tej obraz!
Zawsze — w stepie, czy w ludzkiej gromadzie
Wędrowałem samopas.

I podobny błędnemu planecie
W mroczną głąb tajemnicy
Lecąc — jeno przedziwne dotknięcie
Bożej czulej prawicy.

Cicho wokół i usta niemieją,
Milknie słowo niełatwe,
Jeno gdzieś na dnie serca mojego
Twój pobrzmiewa głos, Jahwe!

Pełne dziś utęsknienia i trwogi
Szuka jedynie Ciebie,
Byś przemówił do niego jak ongi
Z ognia, tam na Horebie!

Ojcze, drogą poszedłem wskazaną,
Zabrakło drogi i wątku,
Otom dzisiaj przed Tobą znów stanął
Jakom był na początku.

Przez czterdzieści zem lat prorokował
Tobie dawszy się w jeństwo,
Abym tych niewolników przekował
W lud na Twe podobieństwo.

Lat czterdzieści obrabiał jak młotem
Ich sumienia i serca —
Kamieniami zagroził mi potem
I drwił ze mnie szyderca.

I to w chwili, gdy obok tak blisko
Ziemia jest Obiecana!
Zali Tobie, Panie co wiesz wszystko,
Z góry rzecz była znana?

Serce moje niepokój poraża:
A nuż to wyrok nieba?
Możem ja Twoich świętych przykazań
Nie pilnował jak trzeba?

We łzach przecież modliłem się: „Jahwe,
Licha moja wymowa,
Innym ustom zleć Panie niełatwe
Przepowiadanie słowa.”

I zwątpienie mnie zimnem owija,
Jadu sączą się strugi —
"O wszechmocny, odezwij się, wyjaw —
Rad żeś ze swego sługi?"

Tak się modlił w utrudzeniu ducha
Prorok osierociały,
Lecz nie rzekła nic pustynia głucha,
Gwiazdy jeno mrugały.

XIII

Raptem śmiech się odezwał stłumiony
Tuż obok jego boku,
Jakby miał towarzysza z tej strony,
Choć nie dosłyszał kroku.

Cichy szept jak syczenie gadziny
W nocnej rozległ się czerni:
"Kwiat niewiedzy czyż owoc da inny
Kromie cierpień i cierni?

A jak z cierniem tym takż z cierpieniem
Radzić sił nam nie starczy,
To najchętniej się swoim brzmieniem
Pana Boga obarczy."

Mojżesz

"Mówi ktoś! Z mych ust się wyrywa
Ból tłumiony daremnie,
Czy też jakaś istota złośliwa
Naigrawa się ze mnie?"

Głos

”Czyż dopiero w tej chwili zwątpiłeś
W posłannictwo twe, pośle?
Przez czterdzieści lat lud prowadziłeś
Śmiało, chociaż na oślep”

Mojżesz

”Mówi ktoś! I me czoło się potem
Lodowatym okrywa.
Czy się lękam? Nie! Chociaż ktoś grotem
Ognia serce przeszywa.”

Głos

”W swojej pysze niezmierzonej naród
Zwiodłeś z utartej drogi,
By go lepić dla własnych zamiarów —
Czyż to nie powód trwogi?”

Mojżesz

”Coś za jeden? Ja cię nie dostrzegłem,
Nie złowię, nie odtrącę,
Czuję tylko, jak wpija się we mnie
Twe spojrzenie palące”.

Głos

Czy to ważne? Dla kogoś, co morza
Pokierował żywiołem,
Ważne będzie nie — kto, lecz co mówi,
I czy sedna dotknąłem.”

Mojżesz

”To nieprawda, żem gonił za chwałą
Dla korzyści doraźnej,
Jeno serce się krwią oblewało,
Gdy widziałem lud w jarzmie.”

Głos

Pozostawać niewolników bratem —
Wstyd doprawdy olbrzymi,
Zaprzagnąłeś przerobić ich zatem,
By móc chlubić się nimi.”

Mojżesz

”Tak, z tej błotnej, sromotnej niziny —
Użyć chciałem sposobu,
By do siebie ich wznieść — na wyżyny
Człowieczeństwa i swobód.”

Głos

”Zaliś Stwórco, co ich tam osadził,
Pytał się w onej dobie?
Teraz, w biedzie, przyzywasz, by radził
Im pospołu i tobie?”

Mojżesz

”Przecie mnie przymusiła do biegu
Jego wola wszechmocna,
W ciemną duszę wnikł płomień Horebu
I przepalił ją do cna.”

Głos

”A jeżeli ten płomień Horebu
Płonął nie na Horebie,
Lecz w zaznanej i nieokiełzanej
Serca twego potrzebie?

A nuż głos, który cię wyprowadził
W drogę, co was udręcza,
Nie od krzów gorejących pochodził,
Jeno z własnego wnętrza?

Chęć przemożna zaślepia — i z mnóstwa
Nie zrozumianych znaków
Wyczaruje i światła, i bóstwa
Wśród pustynnych majaków.

To pragnienie, co jak szakał nocą
W sercu twym zawodziło,
Ono z ciebie uczyniło wodza
I proroka zrodziło.”

Mojżesz

”Jeszcze żaden mnie wróg ani razu
Takim chłodem nie owiał.
Ktoś ty taki?”

Głos

„Ja jestem Azazel,
Mroczny demon pustkowia.”

XIV

Było ciemno. Jedynie nad głową
Rój gwiazd niebo okręzał.
W blasku ich coraz wyżej i wyżej
Mojesz w górę podążał

Bezdrożami. I dziwne go dźwięki
Prowadziły stromizną:
To z wąwozu hien dobiegną jęki,
To znów gad się prześliznął.

Bez wahania szedł niczym zwycięzca
Na ostatnie zmaganie,
Lecz największy w nim bój — w głębi serca
Toczył się nieustannie.

”Więc pragnienie — głos jakiś przeważał —
Mąk i wstydu płód wdowi,
Było krzem gorejącym, co kazał
Wolność wrócić ludowi?

Więc pragnienie zapalało ogniem,
Którego siła sroga
Przykazania stworzyła, podobnie
Jak samo imię Boga?

Więc upartym wiedziony pragnieniem,
By braciom ująć bolu,
Grzech popełniam, za który winienem
Zstąpić w mroki Szeolu?

To nieprawda! Porywu szczerego
Nie poczytuję za winę.
Ten był święty! Lecz możesz do niego
Wpuścić grzechu gadzinę?

Zaliś nie był dla nich władzą, która
Duch i ciało owładła
I porywów świętych jej natura
W sercu twoim nie zjadła?

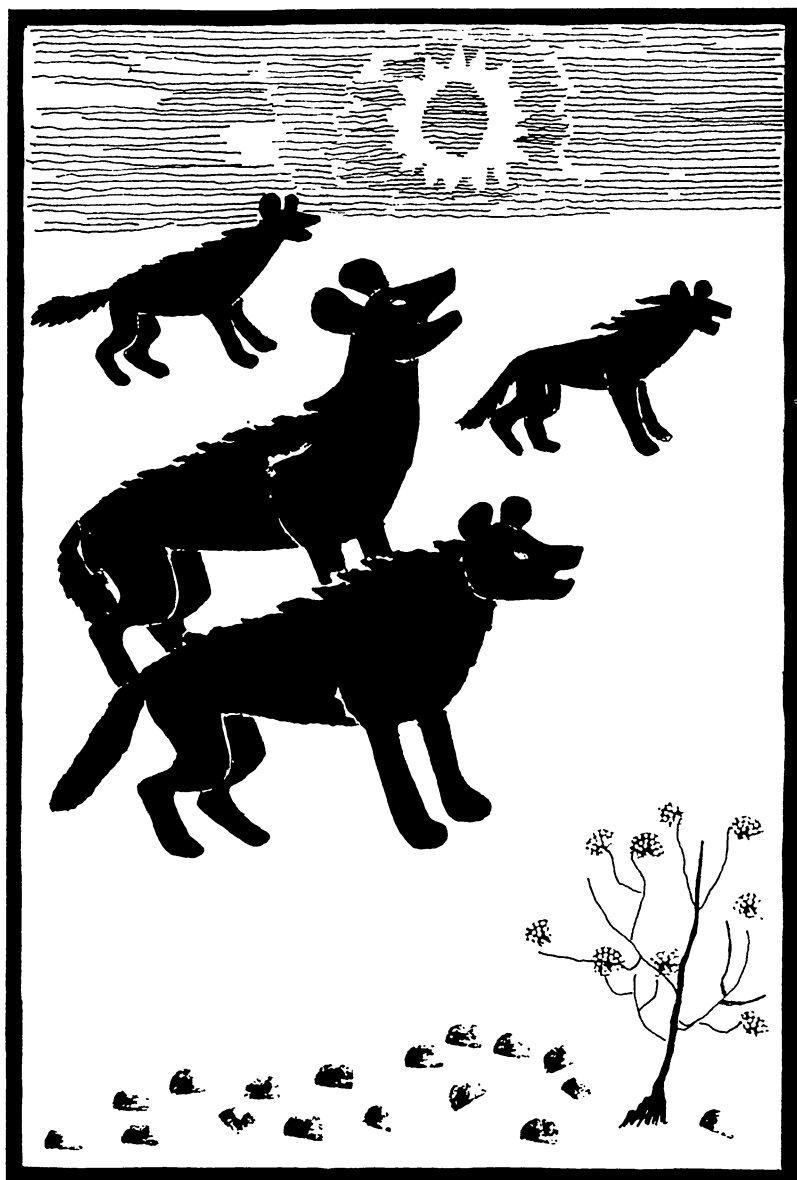
Czyż nie faraona to potęga
Nowa i gorsza w sumie,
Bowiem nadzór twój nad nimi sięgał
Do głębi serc i sumień?

Niebezpiecznie jest losy pokoleń
Kształtować niczym dziatwę!
Łatwo podać swoją własną wolę
Za przykazania Jahwe.

A co, jeśli owładnięty szaleem
Bożym przez lat czterdzieści,
Miast Bożego — własny im zadałeś
Plan, co w tobie się mieści?

A nuż oni w Egipcie tę czarną
Pracę znosząc w udręce
Mogli nabrać dość sił i zagarnąć
Cały kraj w swoje ręce?

Wymiatając spod nóg ich podłoże
I przenosząc w pustynię,
Czyś pomyślał: „A nuż, miły Boże,
Straszną krzywdę im czynię?”

Bezdomnemu, którego wiatr zenie,
Obiecywać swobodę?
Czyż nie prościej — dąb wyrwać z korzeniem
I opuścić na wodę?

Czyż nie prawdę mówił Datan: „Stare
Porzucając siedliska,
Skądże zapal weźmiemy i wiarę,
Żeby nowe pozyskać?”

Błagam Ciebie, odpowiedz mi, Jahwe,
Zalim wolę Twą spełniał,
Czym igraszką okazał się własnej
Złudy i zaślepienia?

Powiedz, Jahwe: Ty również dar mowy
Uzyskujesz najchętniej
W naszych snach, w objawieniach widmowych,
W rozbudzonej krwi tętnie?”

Ale milczał Jahwe, słyhać było
Jeno dźwięki złowieszcze:
To w wąwozie hien stado kwiliło,
To gdzieś gad zaszeleszcze.

XV

Wytoczyło się słońce nad stepem
Jak purpurowe koło
I ulewą strzał ciemności ślepe
Rozpraszało wokoło.

Tak opromieniona góra Nebo
Jak królowa w szkarłacie
Wypiętrzyła się nad inne w niebo
W groźnym swym majestacie.

Na najwyższej wysoczyźnie góry,
Wyżej skalnych obrzynów
Nieruchomo stoi ktoś jak jeden
Z przedwiekowych olbrzymów.

W oddaleniu od przyziemnych swarów,
Ponad ich dysharmonię
Uniesiony wyciąga do nieba
Rozpostarte dwie dłonie.

I gdy krąg purpurowy jutrzeńka
Wokół niego uczyni,
Jego postać ogromna z daleka
Da się widzieć w pustyni.

A z namiotów od hebrajskiej braci
Mkną spłoszone spojrzenia
Niczym gońce — ku tamtej postaci,
Którą brzask opromienia.

”Toć to Mojżesz!” — niektórzy jak we śnie
Wypowiedzą nieśmiało,
Lecz nie mówią, co im równocześnie
W sercu zakołatało.

Tak on stoi na górze Nebo
I znów rozmawia z Bogiem,
A modlitwa jego godzi w niebo
Jak płomienistym rogiem.

Chociaż nie padł żaden dźwięk i usta
Zacisnęły się zbladłe,
Jednak w borykaniu duch nie ustał
I przywołuje Jahwe.

Coraz wyżej jest słońce i płonie
Ściana niebiosów cała,
A modlący trwa na nieboskłonie
Nieruchomy jak skała.

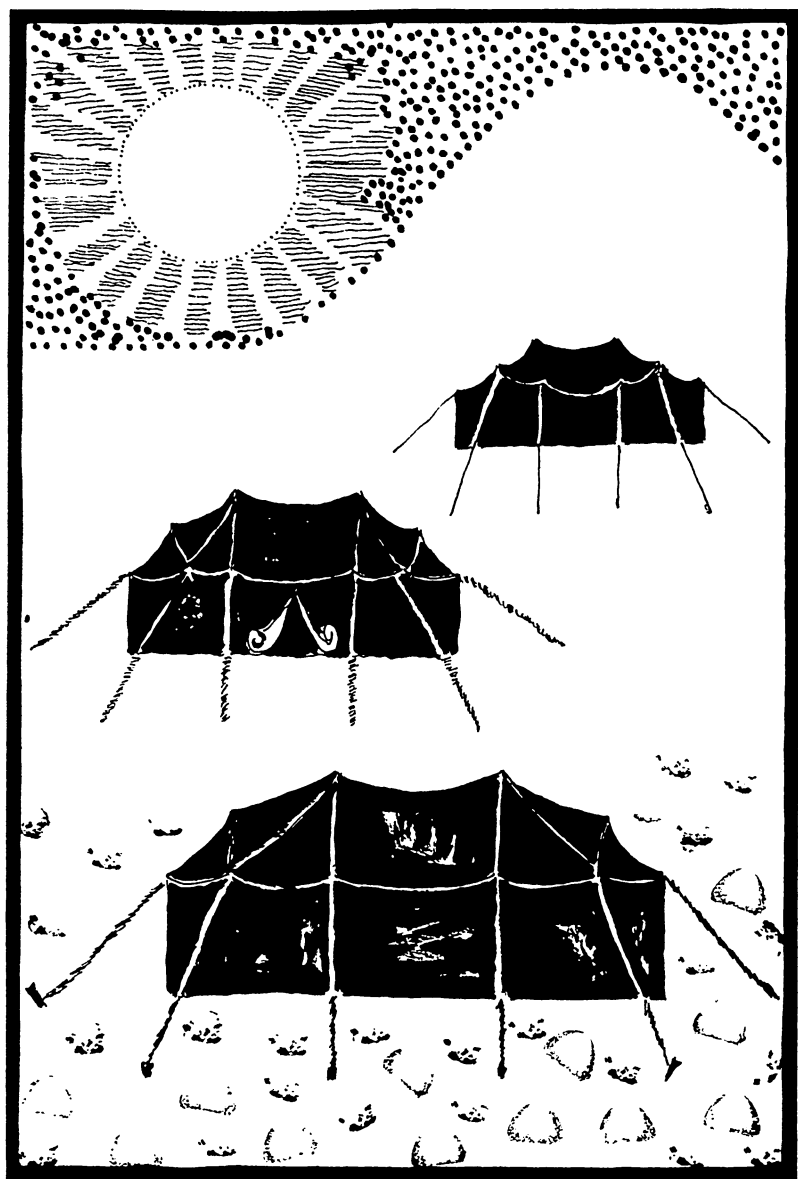
Już i demon w południowej spiece
Bicie serca zawiesza,
Ale zdaje się, że czyjeś ręce
Podtrzymują Mojżesza.

Słońce już nad górami Abarim
W dół swą drogą pobiegło
I cień kładzie się szerokobary
Na dolinę rozległą.

Wydłużony w promieniach zachodu
Cień Mojżesza w dół padnie
I dosięgnie hebrajskich namiotów
Jak żegnanie ostatnie.

Rozprzestrzenił się strach po obozie:
"Panie, spraw, by w tę chwilę
Nie obarczył przekleństwem nas Mojżesz
O niesłychanej sile!

Bo od takiej modlitwy gorącej
Ziemi drżą fundamenty,
Miękną skały jak wosk i dygoce
Przedwiecznego tron święty.

A jeżeli nas teraz przeklina,
To ze słońca zachodem
Zniknie cała tutejsza kraina
Razem z naszym narodem.”

XVI

Mojżesz jeszcze się piał, niepożyty,
Łowiąc cel oddalony,
Ale gdy ogarnęła noc szczyty,
Padł na ziemię zemdlony.

Z wierzchołkami swymi góra Nebo
Zakołysze się wszystka
I utuli go, nieprzytomnego,
Jak matczyzna kołyska.

Jakaś nuta z dzieciństwa ulotna
Tęsknie nad nim zabrzmiała
I głaskała dłoń czyjaś łagodna
Niczym puch śnieżnobiała.

Zaszemrało słów cichych odbicie:
”Biedny synku mój drogi,
Patrz, co z tobą uczyniło życie
Przez czas taki niedługi!

Zalim dawno cię wypiaستowała,
Prowadzała za rękę,
Zalim po to na świat cię wydała,
Żebyś cierpiał udrękę?

Kto tak czoło zmarszczami ci porył?
Jakżeś w drodze schudł cały!
Twoje, com je głaskała, kędziory
Niczym śnieg pobielały!

Pomnę, jako do bitek i zabaw
Uciekałeś uparcie!
No i cóż? Któż ci tyle ran zadał,
Jakie serca rozdarcie!

Moje biedne, nieposłuszne dziecię,
Wciąż słuszości swej pewne,
Dzisiaj także... cały dzień na spiece!
Był ci to potrzebne?

Na modlitwie! W przyszłość swego ludu
I ku jego początkom
Chciałeś zajrzeć... Zażądałeś cudu,
Bezrozumne dzieciątko!

Jeśli tracę ten kamień zwietrzały,
Wtedy zacznie zlatywać
Urwiskami, od skały do skały
Padać w dół, podskakiwać.

Tam nadzieje się na skał krawędzie,
By na pół się rozłupać,
Ówdzie porwie z sobą głąz w rozpędzie,
By pospołu z nim upaść.

Tutaj okruch zostawi, tam kamyk
I gna dalej, grzechocząc,
I czy wie kto, że każdy odłamek
Pragnie wreszcie odpocząć?

Nawet Bóg nie wie o tym, i choćbyś
Modlił się na kolanach,
Każdy głąz tam potoczyć się musi,
Gdzie kwatera mu dana.

Sam jest sobie sternikiem i sterem,
W nim zawarta jest siła,
Która dlań przeznaczyła kwaterę
I samego stworzyła.

Żeby nie wiem jak mocny był Jahwe,
On tej siły nie zmieni
I nie wstrzyma, nie zawróci w locie
Najlichszego z kamieni.

Masz tu pyłek, co ledwie migotem
Niepokoi spojrzenie,
Jednak Jahwe nie zdoła z powrotem
Strącić go w nieistnienie.

I nie może rozkazać na przekór,
Żeby drogą biegł inną
Niż ta, którą od wieków, wiek wieków
Biegnie, jak być powinno.

Wszak to pyłek! A cóż rzec o ludzie,
Tej zbiorowej istocie,
Gdzie duch każdy wnosi własny udział
Współuczestnicząc w locie?

Słyszałeś powiastkę o Orionie,
Który wzrok chcąc odzyskać
Błądził, doszukując się daremnie
Słonecznego siedliska?

Na ramionach swych dźwigał chłopczynę,
Co się podjął prowadzić
Tak, by mu co godzinę, na kpinę
Wciąż inaczej doradzić.

”Ty mnie, chłopcze, do słońca zaprowadź!”
Na wschód wiódł więc do świtu,
O zmierzchu na zachód, na południe —
Gdy dobiegło zenitu.

Orion zasię wciąż idzie i idzie,
Pełen wiary w to słońce
I tęsknoty za światłem, co wreszcie
Przyjdzie olśniewające.

Tak po górskich i morskich manowcach
Brnie wielkolud uparty
I uległy fanaberiom chłopca,
Który stroi zeń żarty.

Orion ów — to cała ludzka rzesza
Rozproszona po świecie,
Która z wiarą i trudem pośpiesza
Ku niewidzialnej mecie.

Zakochana w celu niedosięglym,
Mając wzór w onym ślepcze,
Gardzi tym, co jej zmysły dostrzegły,
I co znane jej, depcze.

Karmi się marzeniem bałamutnie,
Co sił ściga utopię
I z zamysłów jej szydzi okrutnie
Owo krytyczne chłopię.

Wzorem tego olbrzyma — bęcwala,
Co obcym oczom wierzy,
Wciąż dochodzi nie tam, dokąd chciała,
Trafia nie w to, w co mierzy.

Ty, biedaku, modlisz się w tę piekę:
Gdzie rozum twój, gdzie siła?
Piany chwytasz się, ażeby rzekę
Do biegu wspak zmusiła!”

XVII

Na początku było coś w tych słowach
Jak źródło szemrzącej wody,
Jakby od ich dobroci powiało
Jakimś tchnieniem ochłody.

Ale zwolna duszność nadciągała,
Jak gdyby samum wionął,
I strach, niby w dziecku, które na noc
Bez światła zostawiono.

Mojesz przeląkł się, oparł na rękach
I z ziemi wstał z wysiłkiem
Zapytując: „Dlaczego mnie nękaś
Przed ostatnim spoczynkiem?

Tyś nie matka! Nie miłości wyrazem
Mowa twoja się znaczy.
Znam cię ducha! Ty jesteś Azazel —
Mroczny demon rozpaczy!

Precz mi z oczu! Albo przeklnę ciebie
Znakiem jego czwórdzielnym,
Boś ty kłamca, chociaż byłeś w niebie
Aniołem nieśmiertelnym!”

I dobiegło doń cichym szelestem:
”O nierozumne dziecko!
Klniesz imieniem Jego mnie, co jestem
Mocy Jego cząsteczką!

Nie masz mnie co straszyć Jego gromem,
Sam byś z rozpaczy umarł,
Gdybyś z tego, co mi jest wiadome,
Choć setną część rozumiał!

Klniesz, bom dotknął cię promyczkiem samym,
Nierównym tym płomieniom
Żaru, w którym On i ja mieszkamy
Nad czasem i przestrzenią.

Wokół oczu rozsunę ci nieco
Twój czarny welon wdowi:
Spójrz na ziemię, którą on obiecał
Ojcu Abrahamowi!”

Cały zachód rozświecił się łuną
I jak wzory dywanu
Mojesz ujrzeć mógł z wysokiej góry
Żyzny kraj Kanaanu.

Szepce doń towarzysz niewidzialny
Objaśnienia uparte:
”Widzisz w dole to czarne zwierciadło?
Oto Morze jest Martwe.

A te szczyty po przeciwnej stronie
Do niebieskiej powały
Unoszące swe szeregi strome —
To Karmelu są skały.

Spójrz na północ, tam gdzie szczyt Syjonu,
Koczują Jebusyci,
A zawołasz — to spod tego skłonu
Głos Amorejczyk chwyci.

Tutaj w Martwe Morze się przemyka
Srebrna Jordanu wstążka,
A przy ujściu jego — straż Jerycha
Żąda za bród pieniążka.

W swej dolinie lśni osamotniony,
Lecz cisną się do niego
Kananejczyk z przeciwległej strony
I Ammon na tym brzegu.

Dalej na zachodzie górək sporo,
Wyżynny kraj ponury,
Od północy niewielkie jezioro
I znów spiętrzone góry.

Masz tu Ziemię Obiecaną całą!
Żnie jęczmień, owce pasie —
Od Kadeszu do Karmelu śmiało
W garści pomieścić da się.

Ani traktów tu nie masz dogodnych,
Ani wyjścia na morze.
Jak w ciasnocie tej naród swobodny
Życ i płodzić się może?”

”Kto — tak prorok posępnie odpowie —
Dobył wodę z kamienia,
Przeobrazi w raj owo pustkowie
Dla swojego plemienia.”

XVIII

Znowu śmiech przytłumiony dobiegnie:

”Wiara góry przenosi!

Przypatrzyć się krocącemu szeregiem

Wszystkiemu, co przyjść musi!

Spójrz, nadchodzi twoje plemię z daleka,

Nurt Jordanu przekracza,

Wali mury Jerycha i w rzekach

Krwi — sandały swe macza.

Odtąd będą się bić przez stulecia

Na tym skrawku skalistym

Amoryci, lud Judy, Hetyci,

Z Amalekiem Filistyn.

Kraj Hebrejów! Wciąż płacz pod niebiosy,

Ile krwi i mozołu,

A wpływ wywrze na ziemi tej losy

Jako mucha dla wołu!

Ledwie na swej rozkwitnie gałązce,

Wnet doświadczy rozpadu,

Żeby znaleźć się — cząstka po cząstce

W paszczy możnych sąsiadów.

Patrz, tam zbrojni w Damaszku się tłoczą,
Sunie wąż Gileadem
Asyryjski, Hebrejom przynosząc
Zgliszcza, gruzy, zagładę.

Patrz, jak krew wam zrumieniła pole,
Trupów sterta się kładzie,
Oto srogi Babilon się zwołał
Ku judejskiej zagładzie.

Płonie ołtarz... I podobni ślepcom
Albo i mrówkom ruchem
Tysiącami do niewoli drepcą
Skuci jednym łańcuchem.

Słyszysz płacz? To na ruinach płacze
Ten, co szukał sposobu,
Jak przed wrogiem ukorzyć się raczej,
Niż zstępować do grobu.

A ten smród spustoszenia odczuwasz?
Nie, znów brzask w Izraelu...
Z tych, co wyszli tak licznie, zauważ,
Jakże teraz niewielu!

Ale coś nieznanego dokoła
Murów budzić się pocnie:
Nowy lud, nowy Bóg, świętość nowa
Rośnie w moc niewidocznie.

I tak rośnie i mrze, by znów ożyć
I uchwycić się gruntu,
Jak dziewięciśń się nisko rozpłóżyć
I nie zaniechać buntu.

Nad tym ludem w trudzie pochylonym
Ciągną burze historii,
Rosną, walą się państwa i trony
Jak korowód upiorny.

Zasię on upór w serca głębinie
Nieugięty przechowa,
A dla obcych — nienawiść jedynie
I złorzeczeń ma słowa.

Ta nienawiść ze wszystkich najcięższa
"Z racji innego Boga",
Popatrz, jak się gnieździ i jak spiętrza
Wokół świątyni proga!

Ta nienawiść też budzi. Komendy
Z ust tyrana złowieszcze
Każą wszystkie winnicy twej pędy
Rwać z korzeniem raz jeszcze.

Słyszysz łoskot? To dzwoni żelazo
Śmiercionośnych legionów,
Co na pola spadają zarazą,
Depcą zieleń zagonów.

Słyszysz chrzęst? Od judejskiej krwi mokry
Miecz do pochwy się klei.
Słyszysz krzyk? Dzikie konie powlokły
Panny młode z Judei

Matki oszalałe zjadać będą
Dziecko rodzone — z głodu.
Patrz, tysiące na krzyżach rozpięto —
Kwiat twojego narodu.

Jeszcze raz świątynia Jahwe spłonie,
Tym razem — ostatecznie:
Bo co raz pokruszą owe dłonie,
Zostaje w gruzach wiecznie.

Jeszcze raz niedobitki jak rzeka
Do niewoli popłyną,
Ale odtąd nikt na nich nie czeka
Z Obiecaną Krainą.

I zgaśnie gwiazda Izraela,
By nigdy nie zaświecić,
Lecz nienawiść, która się udziela,
Krążyć z nim będzie w świecie.

Wątpisz? Ty, któryś cały jest wiarą
Jako mur niezachwianą?
To jest raj, który czeka twój naród
Z ziemią przyobiecaną!

Natrudziłeś się dlań! Więc odpowiedz:
Warto było? I po co?
Pewnie znów by się zbliżył ku tobie,
Chcesz się modlić gorąco?

Mojżesz zmalął i z bólem zawoła:
"Biada mnie nieszczęsnemu!
Czyż na wieki sądzona niewola
Narodowi mojemu?"

Twarzą przypadł do ziemi: „Oto nas
Bóg na dudków wystrychnął!”
I jak echo tych słów, śmiech demona
Rozrechotał się rychło.

XIX

Zagrzechotał grom z niebiosów głębi,
Wstrząsnął góry do krańców
I przemknęły po niebie zastępy
Najwyższego przedślańców.

Cały strop niebiosów półkoliście
Czarna zaległa chmura
Jakby zasępiła nienawiścią
Brwi matka Noc ponura.

Ognistymi oczyma w ciemności
Zamigotała drobno
Jak zgorszona matka, która w złości
Poskramia córkę krnąbrną.

Mojesz wysłuchiwał z niepokojem
Sporu chmur i błyskawic,
Żadna nie zdołała w głosie swoim
Głosu Pana objawić.

Oto piorun nad górami zagrzemiał.
Serce stygnie jak martwe,
Najeżyły się włosy... Jednakże
Nie ma tu głosu Jahwe.

Miedzy skałą wyje wiatr zawzięty,
Co przejmuje wraz i odpycha
Niby jęk potępieńca... Niestety,
Głosu Jahwe nie słyszeć.

Tu deszcz z gradem nawraca co chwilę,
Ziąb drętwością ogarnia
I powoli ulega bezsile
Duch sterany w męczarniach.

Ścichło, jeno strumyczki się toczą
Jakby z żalości łkały,
Ciepły wietrzyk woniami przyprósza
Z terebintem migdały.

Niżli wietrzyk ów cichsza i lżejsza
Mowa myśl zastanawia,
Dosłyszało ją serce Mojżesza:
Tak, to Jahwe przemawia.

"Zatem odrwił was Jahwe? A tyżeś
Kontrakt dłonią przybijał
I podpisał się na nim, i litkup
Przy gromadzie wypijał?

Czytasz w księdze mej i należycie
Jużeś sens jej poimał,
Zgadł jej koniec i wiesz, że Stworzyciel
Słowa ci nie dotrzymał?

Niedowiarku, jeszcześ nie był niczym
W łonie własnej macierzy,
A jam każde tve tchnienie policzył,
Każdy włoszek twój zmierzył.

Nieprzestronna dla cię ziemia własna,
Nie dość skarbów w niej błyska?
Zapomniałeś, jak wąska i ciasna
Bywa wielkich kołyska?

Kiedyś was wyprowadzę z niej pierwszy
W trudną drogę po świecie,
Tak jak matka, gdy czas już, od piersi
Miłe odstawia dziecię.

Na tych tu kamienistych poletkach
Jak tarnina u ściany
Dorósć macie żyłaści i krzepcy
Do jutrzejszej przemiany.

Znam ja waszą prężność nadzwyczajną
I wasz upór żylasty!
Wy byście się w ziemię urodzajną
Wkorzenili jak chwasty.

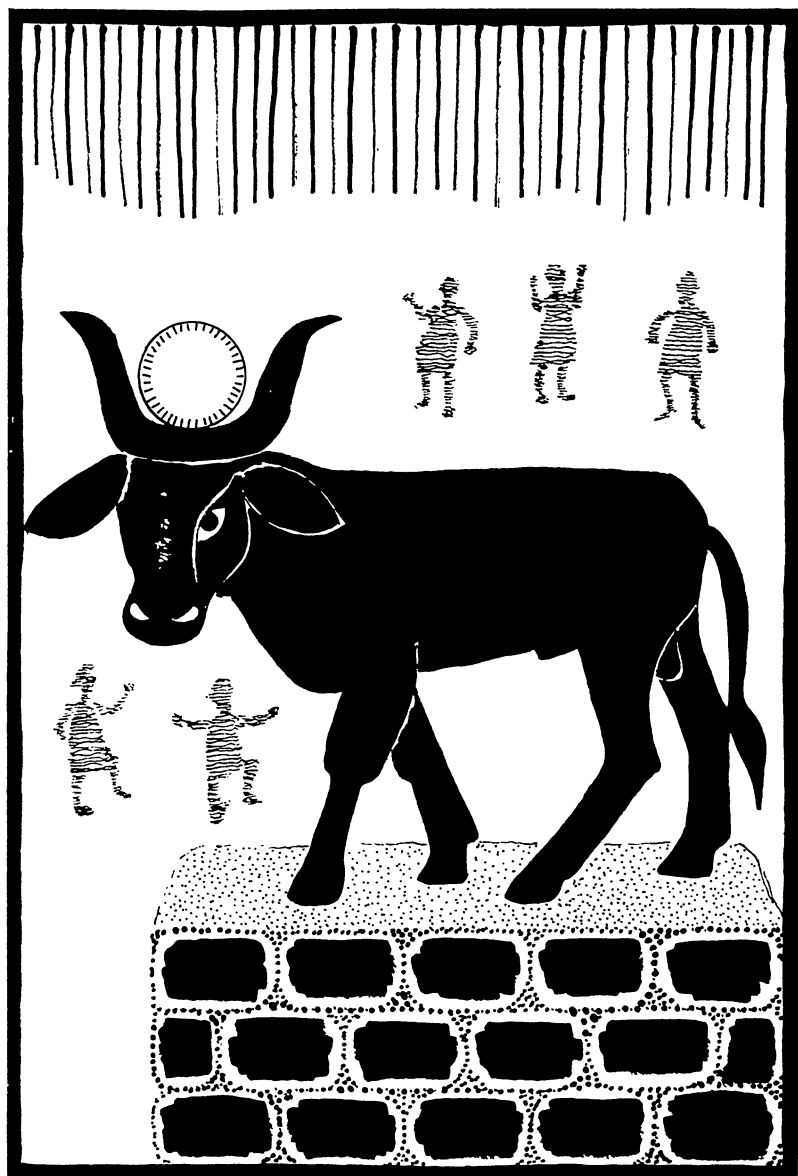
Wy byście wraz na duchu i ciele
Wrośli tak w owe skiby,
Już by w sieci was miał Złoty Cielec
Ociężałych jak ryby.

W jarzmo kark podawaliście w nomach
Obżerając się chciwie,
Po wiek wieków trwać będzie oskoma
Po egipskim mięsiwie.

Jak przystało uchodźcom i zbiegom
Uwolnionym od karbów,
Znów ruszycie na świata całego
Podbój soków i skarbów.

Jednak pieczęć naznaczy i piętno
Wszystkie wasze zdobycze:
Niczym żmije na skarbach twych legną
Troski oraz gorycze.

Kto zdobędzie wszystkie skarby ziemi
I nad wszystko pokocha,
Ten się w niewolnika ich przemieni
I utraci skarb ducha.

Pan i sługa bogactw, jakie wszędzie
Z potu i krwi wyżenie,
Chcąc pomnożyć je, sam musiał będzie
Podcinać ich korzenie.

Jak pijawkę, co lecząc ssie cudzą
Krew, zanim sama szcześnie,
Złote fale również was wyrzucą
Zbędnych już, na mieliźnie.

Nękać będzie w złotym oceanie
Moc pragnienia niezbyta,
A i złoty chleb nie będzie w stanie
Was nakarmić do syta.

Świadkiem żywi będziecie i w grobach
Pośród ziemi biegunów,
Że ze wszystkich was jam upodobał
Jeno ducha piastunów.

Kto wam chleba da z ziemskiej piekarni,
Z chlebem pójdzie gnić w mierzwie,
Ale ten, co was duchem nakarmi,
We mnie wraz się przedzierzgnie.

Oto waszej Obiecanej Ziemi
Nieskończoność i przepych,
A tyś do niej Izraela plemię
Jako ślepy wiódł ślepych.

Oto wasza ojczyzna promienna
Dla was i waszych dziątek!
A' tutejsze nad Jordanem lenna
To jej skromny zadatek.

Sen to będzie i wspomnienie wasze,
Wizja powracająca,
Aż szukając jej lud mój opasze
Okrąg ziemski do końca.

A ty, iżeś zwątpił i nie pojął
Mej boskiej obietnicy,
Obejrzałeś już ojczyznę swoją,
Lecz nie przejdziesz granicy.

Tutaj także kości twe zetleją
Na wzór i ku przestrodze
Tym, co póki życia prą do celu
I umierają w drodze!"

XX

Smutek snuje się po łysej górze,
Mgła pustynię zaściela,
Po ubogiej stęsknionej naturze
Zadumę rozpościera.

Kwiatów, liści przesypuje stosy,
Co już dawno pożółkły,
Z głębi duszy wywołuje głosy,
Co już dawno zagłuchły.

Jakaś sprawa obojętna wczoraj
Dziś jest cenna i bliska,
A to, z czym żeś na zabój wojował,
Blask świętości uzyska.

Niespokojnie w hebrajskim obozie
Nocne straże mijały.
Skoro świt, patrzą wszyscy: Jest może
Tam, na szczycie tej skały?

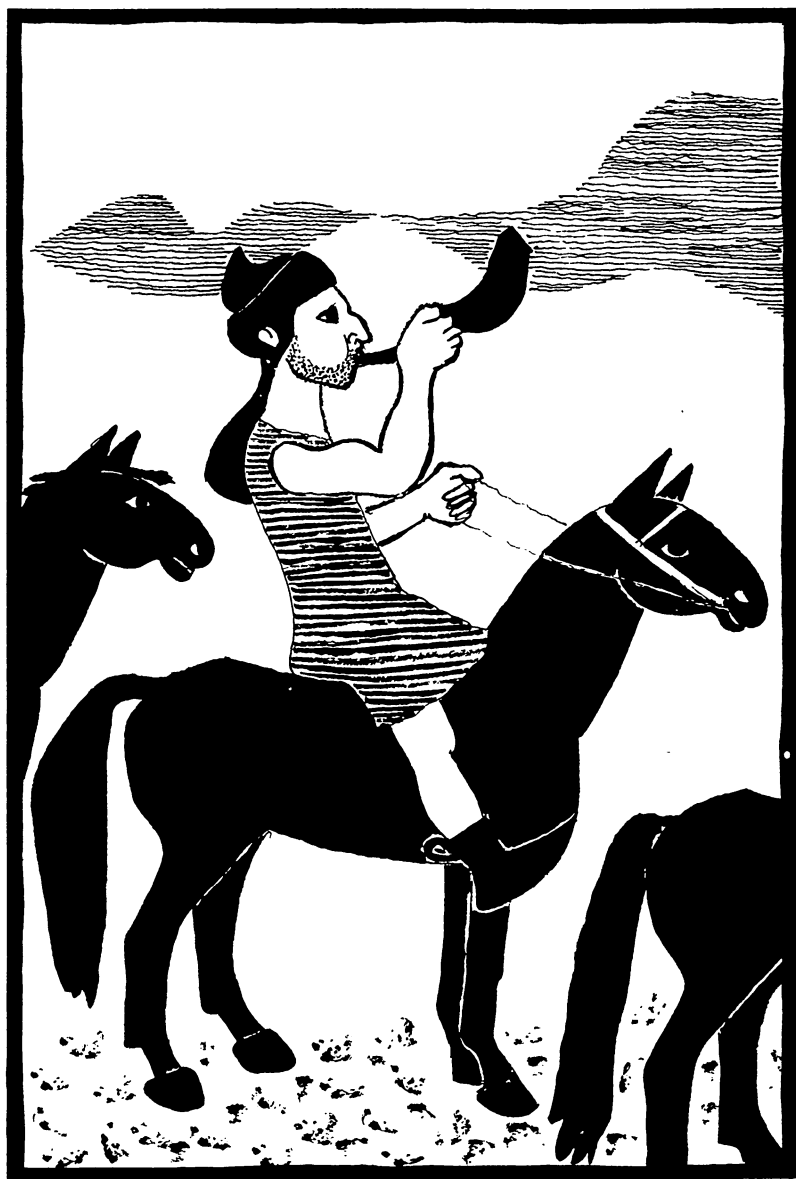
Nie ma go! I powiało to „nie ma”
Jak śmiertelna obawa,
Bo wiedzieli: coś znikło, bez czego
Żaden żyć nie ma prawa.

Co nieznacznie, nieuchwytnie, stale
Między nimi gorzało,
Co im życie przyniosło w udziale,
I świeciło, i grzało.

Ogarnęła ich skrucha bez miary
Za tę ich zatwardziałość
I pogrążył się lud jak przez czary
W odrętwienie i żalność.

Długo się wpatrywał i boleśnie
Jeden w lico drugiego
Jak mordercy, co zgładzili we śnie
Kogoś im najdroższego.

Słysząc tentent. Czyżby step się ruszył,
Jak wrócono od dawna?
To z Jozuem, księżciem koniuszych
Młódź do boju zaprawna.

Pędzą stada i z obozu śpieszą,
Zali gdzie wróg się sroży?
Bezimienny lęk zawisł nad rzeszą
Jako ten palec Boży.

Głód duchowy i lęk przed otchłania
Samotności ich goni...
A tu grzmi Jozuego wołanie:
"Wyruszamy! Do koni!"

Niby orzeł ze skrzydeł rozmachem
Wzbił się krzyk nad tłum niemy
I o góry obilo się echem:
"Ruszać czas! W bój idziemy!"

Jeszcze chwila — i zbudzą się wszyscy
Z nową wiarą i siłą,
I nikt wiedzieć nie będzie, co raptem
W jego serce wstąpiło.

Jeszcze chwila — i krzyk Jozuego
Tysiącami brzmi głosów
I przywraca niemrawym włóczęgom
Godność ludu herosów.

Zadną w róg, zadymi droga sama
Jak wyzwanie przed rzeszą,
I ukamienują Abiramą,
A Datana powieszą.

Poprzez góry fruną niczym ptacy,
Jordan w biegu osuszają
I trąb graniem jerychońskiej twierdzy
Mury niczym lód skruszają.

I pobiegną w wieków zawieruchy
Wciąż w tęsknocie i trwodze,
By prostować w biegu ścieżki ducha
I umierać po drodze...

Lwów, styczeń — lipiec 1905

przełożył Jerzy Litwiniuk
luty — marzec 1991

IWAN FRANKO

Drugi po Tarasie Szewczence.

Pierwszy z ziemi, której ponad wszelką wątpliwość przypadła rola Piemontu dla pięćdziesięciomilionowego dziś państwa i narodu ukraińskiego.

Urodzony 27 sierpnia 1856 roku we wsi Nahujewicze powiatu drohobyckiego, syn wiejskiego kowala. Ojciec z kolonistów niemieckich, matka z drobnej szlachty miejscowej.

Sześćdziesiąt lat życia, ponad pięć tysięcy pozycji bibliograficznych w różnych językach, z tego — bagatela! — ponad tysiąc po polsku. Poezja, proza i dramat, krytyka literacka i folklorystyka, działalność naukowa i publicystyczna, nie mniejsza w dziedzinie przekładów — i to przeważnie klasyki orientальной i starożytnej.

Bez względu na imponujące wymiary tej postaci, nie sposób oderwać ją od tego wszystkiego, co streszcza się w słowach Ewangelii: „Dosyć ma dzień swojej biedy”.

Wbrew sielankowym za mgiełką lat wizjom złote-go wieku w Galicji — był on brzemienny w nieuniknione procesy społecznej i językowej emancypacji i wynikające z nich konflikty. Nędza Galicji była gdzieś niegdzie pozłacana, ale na nieurodzajnych górkach i w nizinach społecznych — jednoznaczna. Przeciwno sobie najeżały się lokalne wspólnoty sąsiedzkie i elity kulturalne. Nagromadziło się kamieni obrazy łącznie z późniejszymi krwawymi porachunkami dwóch wojen światowych. Do dziś dnia odzywają się głosy kauzyperdów nie pogodzonych z historią i żądających od niej przeprosin. Cóż

— dla ludzi pewnego pokroju liczy się tylko to, co wewnątrzplemienne, nasze. Czego nie raczymy za-
uważyć, zaaprobować — to nie istnieje. Nie dziwny
się przeto, że do dziś tak mało wiemy o zjawisku,
któremu na imię Iwan Franko.

Ktoś taki jak ja, co raptem przełożył jeden utwór,
cóż może sądzić o całości dorobku, wydanego w Ki-
jowie w latach 1976-1986 w pięćdziesięciu tomach,
i to niekompletnych z uwagi na wścibstwo ówczes-
nej cenzury? Przed laty wpadły mi w ręce dwie
powieści „Borysław się śmieje” i „Zachar Berkut”,
ale nie dały mi one pojęcia o możliwościach autora.
Już chyba raczej próbki jego publicystyki, nacecho-
wane obiektywizmem i umiarem, jak recenzja z je-
go książki „Ukraina irredenta” czy artykuł „Za
meżamy możływoho”, które nie trafiły do wydań
zbiorowych.

Musiałem zgadywać, iść za węchem, za intuicją.
U kogoś bardziej obeznanego ode mnie podchwyci-
łem słowo klucz: „zatorkanist”. Coś, co mierziło
pisarza, z czym wojował przez całe życie.

Niełatwo je znaleźć w słownikach, bo to galicyj-
skie, lokalne (zahukanie, zacukanie, zaszczucie). Aż
dziw, że kiedyś tak szerokie miało zastosowanie.
Oznaczało bowiem sytuację psychiczną mieszkańca
tej ziemi — chłopą pańszczyźnianego, wyzwolenca,
wolnego najmity, niepiśmiennego, mnącego czapkę
w rękę i zapominającego języka w gębie.

W towarzystwie mówiło się po polsku, w urzędzie
po niemiecku, z drugiej strony gór po węgiersku,
choć i tam można było się dogadać z chłopem,
miasteczko szwargotało, cerkiew pobrzmiwała
starocerkiewnym, kościół łaciną, a synagoga jesz-
cze inaczej...

Na pewno od ojca nasłuchiwał się resztek niemczyz-

ny, od matki polskiego, łaciną w obfitości karmiły galicyjskie gimnazja, więc nie groziła mu niemota... Czemuż to wybrał sobie akurat ten „gorszy” język? Dlaczego stał się jednym z jego najwytrwalszych budowniczych, kamieniarzem z łyczakowskiego pomnika?

Chyba z tej samej racji, z jakiej za młodu trzykrotnie siedział za socjalizm. Opiewał później tę ciupę w sonetach, formie zastrzeżonej dla najsubtelniejszych materii... Przekora. W jednym z późnych zbiorów wierszy określił się jako SEMPER TIRO — wieczny debiutant.

Nie pomogły kontakty międzynarodowe, uzyskane stopnie naukowe, opinie znawców — tutaj, na miejscu, wszystko to było traktowane niechętnie i nieufnie przez obrońców starego porządku. Ponoć właśnie ta młodzieńcza odsiadka stała się kanoniczną przeszkodą w objęciu docentury na uniwersytecie noszącym dziś jego imię...

Przez całe życie płynął pod prąd, narażał się i obrażał możnych tego świata — wiedziony głodem prawdy i sprawiedliwości. I mimo narastania antagonizmów środowiskowych przez całe życie łączyła go przyjaźń z jednym z najwybitniejszych Polaków owego czasu — Janem Kasprowiczem. Było coś wspólnego w ich wybijaniu się z nizin na szczyty hierarchii duchowej, a także w fascynacji motywami poezji biblijnej. Tenże Kasprowicz odprowadził Frankę w roku 1916 na miejsce wiecznego spoczynku. Autor „Marchołta grubego a sprośnego” i wiersza „Rzadko na moich wargach” też nie często trafia do kanonu zalecanych lektur.

Do tych samotniczych zmagania w zamkniętym światku galicyjskim oszołamiający ciąg dalszy dopisuje historia.

Iwan Franko był ojcem trzech synów. Z książki „Aksjomy dla naszczadkiw” wydanej przez lwowski „Memoriał” w r. 1992 dowiadujemy się o dwóch — Tarasie i Petrze. Obaj zaczęli jako sportowcy, Petro, najmłodszy, rocznik 1890, jako chemik ukończył Politechnikę Lwowską, jako lotnik brał udział w I wojnie światowej, jako strzelec siczowy trafia do niewoli u hallerczyków, wymyka się z niej za cenę złotego pierścionka, wraca do Lwowa, wykłada na tajnym uniwersytecie ukraińskim, za radą dawnego preceptora — Ignacego Mościckiego w roku 1931 wyjeżdża z grupą inżynierów polskich do Charkowa...

W tymże Charkowie w r. 1936 zażądano odeń przyjęcia obywatelstwa sowieckiego. Z trudem się wykręcił, wraca do Lwowa, pisze własne utwory, ale i przekłada z angielskiego na ukraiński, z ukraińskiego zaś na polski ojcowski poemat „Iwan Wyszeński”. Niestety miał okazję wypowiedzieć się o głodzie na Ukrainie...

W roku 1939 Ignacy Mościcki stara się dla niego o wyjazd do Japonii planowany na 20-25 września.

Wiemy, co stało się już siedemnastego. Nowa władza honoruje niedoszłego uciekiniera stanowiskiem deputata do rady najwyższej i dyrektorstwem muzeum poświęconego pamięci ojca. Należy do osób „chronionych”. Podczas ewakuacji Lwowa w czerwcu 41 znika bez śladu w nieznanych okolicznościach wraz z członkiem akademii nauk Kyrilem Studyńskim, rzekomo od bomby lotniczej. Zapada głucho milczenie o nieboszczyku.

Gdzież tu pointa i to może optymistyczna? Ano ta, że można już dzisiaj dowiedzieć się coś nie coś o losach rodziny Iwana Franki.

Jerzy Litwiniuk

SPIS TREŚCI

Dlaczego?	7
Prolog	11
Pieśń I	13
Pieśń II	16
Pieśń III	19
Pieśń IV	24
Pieśń V	27
Pieśń VI	32
Pieśń VII	37
Pieśń VIII	40
Pieśń IX	44
Pieśń X	48
Pieśń XI	53
Pieśń XII	57
Pieśń XIII	60
Pieśń XIV	65
Pieśń XV	68
Pieśń XVI	72
Pieśń XVII	77
Pieśń XVIII	81
Pieśń XIX	86
Pieśń XX	91
Iwan Franko	97

Tytuł oryginału ukraińskiego: MOJSEJ
Pierwsze wydanie: 1905, Lwów

Przełożył:
JERZY LITWINIUK

Ryciny
WISNA LIPSZYC
Rysunek na okładce: Albrecht Dürer

ISBN: 83-900398-2-6

Wydanie wspólne: Burchard Edition, Warszawa, Podleśna 15
& Zakład Wydawniczy TYRSA, Warszawa, Kościeliska 7

Copyright for this edition: Burchard Edition & ZW TYRSA
Warszawa 1993

Skład komputerowy: Zakład Wydawniczy TYRSA, Warszawa, Kościeliska 7
Druk i oprawa: Zakład Poligraficzny w Nadarzynie, Sitarskiego 9

Ten poemat największego ukraińskiego poety Iwana Franki był w całości przełożony na nasz język tylko raz — w 1913 roku, po czym niemal całkowicie zapomniany. Obecnie otrzymujecie Państwo „Mojżesza” w nowym, świetnym przekładzie Jerzego Litwiniuka i z ilustracjami wybitnej malarki Wisny Lipszyc.

Utwór Franki, choć napisany po ukraińsku, nie jest wolny od wpływów poezji młodopolskiej. Autor żył i tworzył we Lwowie, znał świetnie język polski, przyjaźnił się z polskimi artystami owego czasu (1905), zwłaszcza z Janem Kaspro-
rowiczem.

Motywy biblijne były natchnieniem dla wielu artystów w ciągu prawie dwu tysięcy lat. Franko nawiązał do starotestamentowej opowieści o Mojżeszu i niedoli narodu żydowskiego. Motyw ten przetworzył, bowiem opowieść kończy się nie zwycięstwem, lecz klęską nie tylko Mojżesza, lecz i narodu wybranego. W poemacie Franki chodzi zapewne o naród ukraiński, cierpiący, pozbawiony wolności i praw. Ale każde wybitne dzieło artystyczne ma wymiar uniwersalny. Tak jest i w przypadku „Mojżesza”. Można w symbolikę utworu podstawić każdy naród zniewolony i cierpiący, a więc na przykład także ówczesnych Polaków — i wówczas poemat będzie bliski każdemu...

34/82

